

Parlament škrtá

Nevíme, zda si veřejnost jasně uvědomila jeden zjev, který stojí opravdu za pozornost. Mluví se o krizi parlamentarismu a spíše pod vlivem vývoje politických poměrů v cizině, v poslední době zejména v Německu, odzvání se demokracii a velebí se diktatury, jakožto spasitelný, ne-li samospasitelný prostředek pro zajištění blahobytu národů. Nelze popírat, že parlamentně se vládne snad poněkud obtížněji než absolutně, ale žádná diktatura nám ještě nedokázala, že by byla levnější než demokracie, o což právě v těchto dobách nejvíce jde. Diktatury jak se zdá žijí ve stavu jakéhosi stálého opojení, jsou zařízeny na permanentní národní nadšení, ale protože nadšení je konec konců přece jen chvilková emoce citová, musí být tu a tam povzbuzována injekcemi, což se děje podle vkusu národa různými prostředky: pálením dobré literatury, mlácením židů nebo letem celé eskadry přes oceán. Někdy stačí také rachejtle, jichž efekt je ovšem velmi pomíjějící.

Vývoj našich poměrů ukazuje však právě v poslední době jakési mimovolné zdůraznění demokracie. Dokonce bychom řekli, že je to demonstrativní, ale tato demonstrativnost je spíše faktická než úmyslná. Zatím co cizina sahá k diktátorským opatřením, aby se dostala tou či onou cestou z krise, obešli jsme se u nás dosud bez diktatury, a nebyť zmocňovacího zákona, který byl vyvolán očekáváním událostí londýnských, které se nedostavily, mohli bychom říci, že naše demokracie je bez kazu. A je to zejména parlament, kterému třeba vzdáti veškeru chválu za jeho činnost v tomto směru. Je snad ještě v dobré paměti, že to nebyla vláda ani žádný silný jedinec z vládních kruhů, kdo seškrtal loňský rozpočet a přišel s radikálními úspornými opatřeními, nýbrž že to byla rozpočtová sedma, útvar parlamentární. Nyní vidíme však zvláštní parlamentní komisi u práce ještě radikálnější a pramálo populární. Návrhy na úspory v příštím rozpočtu, sloučení vysokých škol, přemístěných celých fakult, sloučení a likvidace jednotlivých ministerstev, zrušení poštovních ředitelství, šekových úřadů, likvidace Pozemkového úřadu ... to přece jsou opatření tak dalekosáhlá a tak pramálo populární (ve smyslu voličském), že je třeba přiznati úsporné parlamentní komisi neobyčejně vyvinutý smysl státnický a téměř sebeobětováný.

Vytýká se často, a mnohdy snad právem, parlamentu demagogie. Byli jsme mnohokrátě svědky mluvení s oken, zatím co události zrály za souhlasu davových řečníků docela jinak, než se vykládalo žasnoucímu davu. Víme, jaké kejkle se provozovaly s voličem, aby

viděl v trní jen samé růže, a jak se mu dokazovalo, když byl rozdrásán, že to je jenom růžový pel. Odhodlání zástupců politických stran, z nichž každá má tolik zájmů mezi svými příslušníky a mnohdy zájmů velmi mocných, neohlížeti se na ně a jíti tak, jak diktuje nutnost a státnická prozíravost, je třeba kvitovat s uznáním. A je jistě zajímavé, že to není vláda, nýbrž sám parlament, který přichází s těmito návrhy, jež podává vládě. Nejsou ještě dávno skutečností. Domníváme se, že se musíme uskutečnit, nemá-li ve státním rozpočtu pro příští rok zůstat díra, kterou by nebylo možno ucpávat konečně jinak, než nějakou krkolomně odvážnou operací úvěrovou, a té si přece téměř nikdo nepřejde. Bylo by tedy jen třeba, aby krásný příklad parlamentního výboru nalezl odezvu ve vládě a v parlamentním plenu. Víme, že je to těžké. Dovedeme si představit, kolik energie se nyní nasazuje, aby nebyly zrušeny ty či ony školy, protože by se tím pohnulo osobními, snad i existenčními zájmy některých vynikajících jednotlivců. Dovedeme si představit, kolik pohrůžek vystoupením ze strany bylo už učiněno v ústředních sekretariátech politických stran, v předsednictvu poslaneckých a senátorských klubů, kolik deputací musili vyslechnout ministři.

Národ jako celek je odhodlán nadávat „na tu lumpárnu“, kde se nešetří a peníze vyhazují plnými rukama, aby ubohý poplatník musil platit až se krví potí, ale svatý egoismus každého jednotlivého člena tohoto národa je tak velký, že je okamžitě ochoten ještě mnohem důrazněji nadávat, začne-li se šetřit náhodou právě ve sféře jeho vlastních zájmů. Mohli bychom říci, že všichni jsou pro šetření — u druhých. Ale s tím je třeba počítat, a konečně, jsou-li poměry tak těžké, jaké vskutku jsou, je snad nejlépe říci lidem pravdu a jít bez ohledu na protesty — pokud ovšem to nejsou protesty zdůvodněné věcně — za cílem rozpočtové rovnováhy a administrativních úspor.

Konečně je třeba vyzdvihnouti parlamentní demokracii ještě v jednom směru. Poslanci a senátoři dovedli svými návrhy tlumočenými v memorandu vládě ukázat větší koncepci a daleko větší pochopení pro státní nezbytnosti, než odborná komise pro reorganizaci veřejné správy. Tato instituce se za celou dobu svého trvání omezila jen na projevy (přísně důvěrné) a na snahu interesentů znemožnit jakýkoli jen poněkud radikálnější zásah do vyšlepaných cestiček úřadování. Co dovedou úředníci, ukázal první preliminář rozpočtový, který překročil rozpočet na letošní rok o několik set milionů.

Domníváme se, že bylo třeba konstatovati tyto skutečnosti v zájmu oné demokracie, na kterou se právě nyní — a často se značným úspěchem — tolik nadává.

Hd.

poznámky

Kdo fašisuje venkov

Divíme se, že na venkově vzrůstá radikalismus takovou měrou, že na příklad na Moravě už se ani většina agrárních politiků nemůže odvážit na veřejné schůze? Pozastavujeme se nad tím, jak prostí lidé, které jsme léta znali jako přičinnivé občany, kteří se nikdy o vysokou politiku nestarali a byli rádi, že si vydělávají svůj chleba, najednou zjišťují a jsou ochotni kdekoli rozhlašovat, že všechno je lumpárna? Dokud jsme slyšeli nadávat jen bohaté, bylo možno přejít tuto vlnu mlčením. Ale nyní jsou to chudí, jsou to ti drobní, kteří nadávají, kteří přestávají věřit a utíkají buď ke komunistům — ale tam méně — nebo k oněm skupinám, jež na nadávání založily svoji politickou existenci. Musí to mít jisté svoje zvláštní důvody. Nesporně je to v první řadě krize, hospodářská bída, která radikalizuje masy. Ale byla by chyba svádět všechno jenom na krizi a ne všimnout si také m r a v n í k r i s e některých společenských skupin. Ta je také jednou z příčin radikalisování venkova.

Uvedeme pro to doklad. Je to příklad, j e d e n z a m n o h ě. Psalo se o podobných už stokrát v novinách, ale zpravidla byly odmítnuty slovem fašismus. Domníváme se, že se nemusíme obávat, že budeme podezříváni z fašismu, uvedeme-li prostá fakta, třebaže budou snad někomu nepříjemná.

Nedaleko za Prahou, na Krávkolátsku, je obec N o v ý J á c h y m o v. Tato obec je obklopena hlubokými, krásnými lesy, které patří ještě donedávna F ü r s t e n b e r g o v i. Pamětníci knížecího režimu — a to nejsou starci, protože Fürstenberg zde hospodařil ještě před dvěma roky — vzpomínají, že „Jeho Jasnost kníže pán“ nikdy nebránil lidem chodit do lesa a sbírat maliny. Dokonce je od nich sám kupoval a knížecí správa jim platila 4 Kč za litr, třebaže to byly maliny z jeho vlastních lesů. Ale Fürstenbergské lesy byly vyvlastněny a v obou se z Leontinského zámku zřídil letní byt pro pány z Pozemkového úřadu, s nimiž přijel také pan prezident Voženilek. A teď teprv uviděl lid z Nového Jáchymova a z Hutí, co je to pravá šlechta, třebaže bez predikátu a bez rodokmenu. Především bylo přísně dohlédnuto na obecný lid, aby se netoulal po lesích a nesbíral maliny. Pro panstvo z Pozemáku se p a s e k y s m a l i n í m o h r a d i l y a lidem, kteří si vydělávali až dosud několik korun sbíráním, bylo trháno malin zakázáno. V obcích bylo z toho pobouření, ale toto pobouření ještě vzrostlo, když z pražského panstva nikdo maliny netrhal a přežralé plody spadaly na zem. Stal se dokonce případ — a ten je podnět, proč píšeme tyto řádky — že hajný dopadl na pasece, vyhrazené pro pány z Pozemáku, ženskou, která měla nasbíranu plnou bandasku malin, vyhnal ji a bandasku jí vysypal. Když se to dověděl její muž, vypravil se na druhý den do lesa, na maliny, kterých nikdo netrhal a které přece bylo zakázáno chudým lidem trhat, dostal se do konfliktu s hajným a nebyť náhodou pana Voženilka, který se k tomuto konfliktu dostal a poručil hajnému, aby odešel, mohli jsme snad o pokračování tohoto případu číst něco v rubrice soudní síně.

Pak bylo lidem dovoleno chodit na maliny, ale nikoli zadarmo, jako za Jeho Jasnosti knížete pána, nýbrž n a v s t u p e n k u, za kterou musí denně platit. Tito chudáci patrně doplácejí na nájemné, které platí za svůj letní pobyt v Leontinském zámku pánové z Pozemáku. Divíme se, že se venkovský lid fašisuje? Mladý Fürstenberg má nyní populární jméno v širokém okolí. Mluví česky a kdykoli se ukáže mezi lidem, div ho nenosi na rukou. Za tuto v ý c h o v u k d e m o k r a c i i a r e p u b l i k á n s t v í děkujeme zřejmě našim demokratickým a republikánským úřadům. Snad se pan prezident Voženilek rozpomene, že také nepatřil vždy k bohatým a že bývaly doby, kdy v Hlávkově koleji prosil kamarády o krajíc suchého chleba. Vzpomene-li si na to a nepokládá-li to za hanbu, pak neopomene podrobit důkladné revisi blahobytné žití na státem zabraných zámečích, myslivnách, loveckých zámečcích a panstvích, kde letní byty a honivby těch, kdo si to dovedou zařídit, protože mají blízko k „vlivným činitelům“, způsobují daleko více politických škod, než mohou způsobit dobrého.

Hd.

Fotografie nelže?

Ríká se, že fotografie nelže. Čímž má být řečeno, že fotografie je svědkem, který neřekne nic jiného, než to, co viděl. Je to pravda. Čočka a film nemohou zachytit věci, které před nimi nejsou. Tím není z daleka řečeno, že i fotografie nemůže být použito k věcem, které se neshodují s celkovou pravdou. To napadá velmi často, díváme-li se na fotografie,

kterými pracuje čilá sovětská propaganda. Nutno o ní říci, že dovede využití fotografie k propagandě. Tyto sovětské fotografie jsou dobré. Mluví však úplně pravdu? Mluví pravdu ta sovětská fotografie, která ukazuje zubící se děti na hřišti, v jídelně, při hře? Můžeme z této fotografie soudit, že — když ne všechny děti — tedy aspoň většina dětí v SSSR prožívá svoje dětství skutečně krásně? Stačí nám fotografie z dětského hřiště nebo z mateřské školky z SSSR jako důkaz, že tam jest vybudován systém dětských hřišť, mateřských škol, škol dobře vedených? Velmi oblíbeným thematem sovětské fotografie jest dělník nebo dělnice u stroje. Dělník a dělnice se usmívá. Čímž fotografie chce říci: dělník a dělnice v SSSR jsou spokojeni. Stačí těch několik fotografií spokojených dělníků nad strojem na důkaz o spokojenosti sovětského dělníka? Fotografie z SSSR jsou zajímavými obrázky, ale jako dokument nejsou dosti průkazné. Ne že by zachycovaly nepravdivě to, co před čočkou fotografického aparátu stojí, ale proto, že několik fotografií není s to podat nám průměrný obraz celku, a o ten jde. I fotografie nutno vážit. Z fotografií sovětského Ruska, tak jak je k nám čile dodává čilá sovětská propaganda, mluví život jednotlivců, ne však průměr státu, který má přes půldruhého sta milionů obyvatel. I v tomto případě jest vidět, že fotografie není vždy spolehlivým svědkem. Záleží na tom, kdo drží fotografický aparát a co chce, aby mu fotografie osvědčila.

V. Gutwirth.

Půjčka práce

Číslo o výsledku půjčky práce vyvolala spor o to, upsala-li ta která vrstva tolik, co mohla a měla; konkrétně pak: upisovali-li agrárníci tak, jak mohli a měli. Agrárníci porovnali to, co bylo upsáno u Agrární banky, a vypočetli, že — vezmou-li se za základ vklady — upsala Živnobanka, resp. upsalo se v Živnobance relativně daleko méně než u Agrární banky. — Jedno je nesporné: největší počet upisovatelů dodaly vrstvy malých a drobných lidí; v těchto vrstvách tato půjčka byla skutečně věcí národní, věcí srdce a citu. Bylo to jakési malé hlasování lidu a ti, kteří nesli svých 200 Kč, ukázali, že je na ně spolehnutí. Byly naproti tomu banky, z nichž čísel chlad proti této půjčce; fašistický defaitismus se projevil i při této příležitosti. — A ještě jedno: Když se již dříve jednalo o půjčce práce, byli to socialisté, kteří byli pro. Z řad velmi blízkých národním demokratům (snad by se našel citát v „Nár. listech“) byla skepce; z těchto řad jsme slyšeli, že na půjčku práce není vhodná doba, že by sotva vynesla 500 mil. Kč. Vynesla více než 4krát tolik. To znamená, že výsledek půjčky práce dal o hodně více za pravdu socialistům, než té druhé straně, která má v rukou většinu nitek našeho hospodářského a finančního života. Je-li předvídatost jednou ze základních vlastností dobré politiky — i hospodářské a finanční, — je tu vidět, že tyto kruhy, které se vyslovovaly proti půjčce práce a jimž nepřirostla k srdci ani po vypsání, neukázaly, že dovedou dobře odhadovat a předvídat. Podceňovali hospodářskou důvěru druhých, soudili podle sebe a dobrý výsledek půjčky práce je osvědčil z hospodářského škarohlídství a z ne právě veliké důvěry ve stát.

V. G.

Není Marie jako Marie

Jsou na světě všelijaké Marie, Máni, Mařky a Madleny, ale jedna „Marie“ má u lidí vždycky největší úspěch. Tato „Marie“ je ze všech ostatních nejvyhledávanější. Ačkoliv je ze všech Marií nejméně počestná a pořádná. S tou Marií to vypadá takhle. V čistokrevně berlínštině, ať ji slyšíte na Alexandrově náměstí, ať na Friedrichstrasse nebo na Kurfürstendammu, má slovo „Marie“ trochu jiný význam než kdekoli jinde na světě. Mladý muž řekne: „Máš s sebou Marii?“ a nemyslí tím na dámskou společnost, mladé děvče poví: „Ale bez Marie nejdu“ a nenutká ji k tomu věrně přátelství.

Tak také v právě vydaném českém překladu krásného F a l l a d o v a románu „O b ě á n k u, c o t e d“ přijde (na str. 296) do konfekčního obchodu „mladík s ohromnou Marií, a chce se tu ohodit od hlavy až k patě“, jak zábavným způsobem tvrdí překladatel románu Josef Vrbata alias Ivan Olbracht. Jak si tu „ohromnou Marii“ představoval? Jak si o ní má učiniti představu čtenář?

„Marie“ totiž neznamená v Berlíně nic jiného, nežli „p e n í z e“, a ten mladík přišel do konfekce a měl u sebe „ohromné prachy“. Naši překladatelé, zejména jsou-li tito významní autoři, by nás tedy v pozoruhodné edici, jako je „Evropská knihovna“, neměli vodit za nos a sváděti nás k divným mariánským představám. Ani pak ne, když si jinak překladatel za hezký překlad svou Marii docela zasloužil.

O. R.

politika

Jára Brož:

Německá emigrace nemlčí

Intelektuálové na útěku.

Jen menšinou levých německých lidí se podařilo uniknouti včas před hitlerovskou pohromou do ciziny. Stovky intelektuálů, tisíce socialistických funkcionářů a desetitisíce prostých dělníků byli v několika málo dnech násilně odstraněni z veřejného života a zavlečeni do věznic a koncentračních táborů. Pod hitlerovským terorem pochopitelně nejvíce trpěli marxističtí, židovští a všichni t. zv. liberální žurnalisté, politikové, spisovatelé a intelektuálové, jejichž jména reprezentovala kulturní Německo doby předhitlerovské a jejichž rozsáhlá publicistická a politická činnost tvořila zdánlivě pevnou základnu nejenom německého marxismu, ale i levého měšťáckého liberalismu. Výmarské Německo bylo prostě téměř přes noc likvidováno. Proto také německou emigraci představují převážně intelektuálové, kteří v cizině hledají nejenom útočiště před koncentračními tábory, ale současně i existenční možnosti vůbec, které v Německu po „gleichschaltování“ veškerého tisku nemají dnes vlastně ani žurnalisté německonacionální strany Hugenbergovy.

V době, kdy na země přijímající německou emigraci stále více doléhá problém nezaměstnanosti vlastní inteligence, byla německým uprchlíkům publicistická činnost ve vlastních nově založených časopisech nejpřístupnějším a vlastně jediným, byť i přechodným, existenčním zajištěním. Proto již záhy po Hitlerově převratu se začaly v sousedních státech objevovat emigrantské časopisy, zprvu většinou komunisticky orientované, později sociálně demokratické, a nebude možná dlouho trvat a za hranicemi Třetí říše budou vycházeti i časopisy katolického centra a strany německo-nacionální. A tak se vlastně celé protihitlerovské opoziční hnutí, vedené z různých politických hledisek, postupně přesunuje za hranice Německa, a emigrantské časopisy nejsou již pouhou existenční základnou svých přispěvatelů, ale i důležitými útočnými platformami politického boje proti dnešnímu německému režimu, boje, v samotné zemi zcela znemožněného.

Pražská „Weltbühne“.

Vydavatelská činnost německých emigrantů se soustředila jednak v Praze, jednak v Basileji a v Paříži. První z časopisů, který dokonce předvídal bouřlivý vývoj německých událostí, byl v Německu hojně čtený politický týdeník „Weltbühne“, redigovaný v duchu nekompromisně protifašistickém významným publicistou Carlem v. Ossietzki, který, přes několikaměsíční věznění již v minulém roce, neztratil ani po všeobecné politické amnestii o vánocích 1932 své ostře protivládni stanovisko. Proto za nedlouho, hned druhý den po požáru říšského sněmu, se znovu octl ve špandavském vězení, později pak v prvním velkém koncentračním táboře v Oranienburgu. „Weltbühne“ se zabezpečila již v minulém roce založením paralelní redakce ve Vídni („Wiener Weltbühne“), jejíž vedení převzal vídeňský žurnalista Willy Schlam, takže hitlerovský převrat neměl vlivu na její pravidelné vycházení. Avšak vývojem politických událostí v Rakousku bylo pravidelné vydávání tohoto týdeníku i na horké vídeňské půdě znovu ohroženo a proto již začátkem měsíce dubna byla redakce znovu přemístěna — tentokrát do Prahy, s opětně pozměněným názvem na „Neue Weltbühne“. Mnoho bývalých spolupracovníků se tu znovu objevuje, řada jiných ovšem stále ještě chybí a pochopitelně nej-

více postrádáme výstižné politické úvahy sympatického Ossietzského, které ještě před půl rokem byly nezbytnou a také nejhledanější částí obsahu každého z těchto červených sešitků. V posledních měsících jsme také marně hledali vtipné příspěvky dlouholetého spolupracovníka Ossietzského, významného německého essayisty a literárního kritika Kurta Tucholského, jenž pod různými pseudonymy (Peter Panter, Kaspar Hauser, Ignaz Wrobel a Theobald Tiger) dovedl zpestřiti obsah každého čísla svými články, kritikami a básněmi. Již se zdálo, že se tak jako mnozí jiní němečtí intelektuálové stydí za svoji levou literární minulost. Ale v prvním červencovém čísle „Weltbühne“ se Tucholsky zase ozval ze svého nynějšího švýcarského domova ostře satirickým článkem, kterým přímo navazuje na svoji bývalou publicistickou činnost.

Oblíbená Praha.

Jako první skutečně emigrantský časopis, který doslova emigroval s celou redakcí již v měsíci březnu do Prahy, byl komunisticky orientovaný dělnický obrázkový týdeník „A I Z“ (Arbeiter-Internationale-Zeitung), v Německu i v zahraničí dávno před tím velmi rozšířený. V prvních pěti číslech, tištěných v Průmyslové tiskárně v Praze, nedosahoval zdaleka své bývalé technické úrovně, ačkoliv si dovedl plně zachovati svoji přímočarou bojovnou protikapitalistickou tendenci. Prvním květnovým číslem změnil však tiskárnu (J. Schulz, akc. spol., Praha) a v hnědém hlubotiskovém provedení se k nerozeznání přiblížil své bývalé berlínské úpravě. Nechybí již ani skvělé celostránkové fotomontáže Johna Heartfielda, které svým užitečným obsahem a dokonalým technickým provedením jsou odedávna jedním z charakteristických rysů tohoto časopisu. Jediná malá změna proti dobám dřívějším je patrna na posledních straně, kde německo-esperantské podtitulky ilustrací byly nahrazeny trojjazyčnými (německo-česko-francouzskými).

V téže redakci jako „AIZ“ začal vycházeti také nový levicový čtrnáctideník „Gegenangriff“, kterému se podařilo soustředit v řadách svých spolupracovníků všechny významné německé komunistické intelektuály v emigraci a vytvořiti tak protifašistickou platformu se stanoviska třídního boje. Pravidelně se tu objevuje Egon Ervin Kisch s jiným pražským Němcem F. C. Weiskopffem, vedle berlínského Johannese R. Bechera, Ernsta Ottwalta, A. Kantowicze a jiných.

... a také Basilej.

K radikálně levé emigrantské publicistické činnosti, vedené v duchu nesmiřitelného komunismu, náleží mimo pražský „AIZ“ a „Gegenangriff“ i hlavní orgán emigrovaného ústředí Mezinárodní dělnické pomoci, s dočasným sídlem v Basileji ve Švýcarsku — „Unsere Zeit“. Je to již po šest let vycházející měsíčník, za jehož pevnou politickou linií ručí jméno předsedy této mezinárodní dělnické organizace (u nás zakázané), známého obratného organizátora nejrůznějších komunistických tiskových a vydavatelských akcí, Willi Münzenberga. V řadě spolupracovníků prvních třech v Basileji dosud vyšlých čísel, nalézáme vedle obou populárních francouzských intelektuálních příznivců komunismu, Henri Barbusse a Romaina Rollanda a známých jmen německých, jako Willi Münzenberga, Ernsta Tollerera, Magnuse Hirschfelda a E. E. Kische, i některá známá jména představující dnešní sovětskou kulturu, jako Anatola Lunačarského a Sergěje Tretjakova. Časopis, jehož měsíčníková forma mu sama již dává určitý rys akademičnosti, slouží stejně dnes jako dříve pouze úzkým zájmem III. internacionály a nemůže tak nalézt ani dostatečného rozšíření, ani nemůže účinně zasahovati do politického boje.

Do Basileje bylo přestěhováno také ústředí levého družstevního nakladatelství „Universum Bucherei für Alle“ (organisovaného podobně jako naše Družstevní práce), které zahájilo svoji vydavatelskou činnost obnovou svého měsíčníku pro členy „Das Magazin für Alle“. Pro nejbližší dobu připravuje vydání jednak velkého vědeckého díla známého berlínského sexuologa Maxe Hodanna, jednak biografii bývalého poručíka Reichswehru Ernsta Scheringera (jehož ideový přerod od hitlerismu ke komunismu v době jeho věznění za protistátní činnost v hitlerových úderných oddílech před dvěma roky vzbudil velký rozruch) a konečně protináboženského románu „Ztracený syn“ od Gustava Reglera, jehož prvotina z vězeňského prostředí „Wasser, Brot und blaue Bohnen“, vydaná tímž nakladatelstvím, vzbudila po svém vydání v minulém roce pozornost.

Není to však jediné levé nakladatelství, které přeneslo svoji činnost za hranice Německa, neboť jedno z největších berlínských nakladatelství, Malik-Verlag, pod vedením již zmíněného Johna Heartfielda, zahájilo v měsíci květnu znovu činnost v Praze, vydáním aktuální brožury nejmenovaného liberálního politika německého „Hitler der Eroberer“ (jejíž obsah prozrazuje autorovu dokonalou znalost všech souvilostí, upravujících cestu německému fašismu a je čtenářům znám z českého překladu, uveřejněného v *Prítomnosti*). Pro příští saisonu zamýšlí pokračovati ve svém normálním, předem již stanoveném vydavatelském programu postupným vydáním nových děl Erenburgových, Sinclairových a jiných. Současně připravuje vydání německého překladu známého slovenského proletářského románu „Pole neoraná“ od Petra Jilemnického, původně vydaného v naší „Družstevní práci“.

Z Mnichova do Paříže.

Neměně čilá je vydavatelská činnost německých emigrantů v Paříži. Jako první pařížský emigrantský list začal vycházeti francouzsky psaný „Action“ (v podtitulu: orgán pro ochranu obětí hitlerismu) a záhy potom německo-francouzský týdeník „Anti-Nazi“. Vedle těchto nových časopisů bylo znovu zahájeno vydávání literárně-politického čtrnáctidenníku „Blau e Hefte“ a co je důležitější — od 1. července i redakce velmi známého mnichovského týdeníku „Das Tagebuch“.

Dlouho to trvalo, než se podařilo zakladateli a vydavateli „Tagebuchu“ Leopoldu Schwarzschildovi znovu obnoviti v cizině vydávání svého časopisu, začátkem března Hitlerem zakázaného. Konečně, po čtyřech měsících, se bývalý „Tagebuch“ znovu objevuje v nové úpravě a s pozmeněným názvem na „Das neue Tagebuch“ v holandsko-francouzském nakladatelství Nederlandsche Uitgeverij — Paris. „Das neue Tagebuch“ má nejvyšší úroveň z emigrantských časopisů, k čemuž přispívá v nemalé míře Schwarzschildův politický liberalismus, který i při neskrývané levé tendenci se dovede dívat i na dnešní Německo objektivně, bez stranického skreslení. Plná charakteristika tohoto časopisu je obsažena ve slovech, jimiž se redakce sama uvádí svým čtenářům:

„Emigrace, vzdálenost od mateřské půdy, může mít dva účinky. Může zrak zakaliti a může jej zostriti. Může v někom vzbuditi nenávist a rozhořčení až do stupně zaslepenosti, může však také jako každý časový a místní odstup od věcí a událostí dáti svobodnější výhled, zvýšenou objektivitu a rozšířený přehled souvislostí. V historii emigrace jsou příklady pro obojí. Doufáme, že jednou budeme zařazeni do skupiny druhé. S tímto se dáváme do práce.“

Všechny tyto emigrantské časopisy jsou jednak ve vlastním slova smyslu emigrované tiskové podniky, navazující přímo na svoji předcházející dlouholetou činnost v předhitlerovském Německu, více nebo méně levě orientované, většinou zcela mimopartajní, tvořící svobodné tribuny politického smýšlení od pokrokového měšťáckého liberalismu až k nejkrajnějšímu levému radikalismu, jednak to byly svépomocné politické vydavatelské akce, sloužící vesměs k boji proti jedinému nepříteli — proti Hitlerovu hnědému teroru. Teprve v měsíci červnu se objevily na mimoněmecké půdě první dva časopisy, stavící se otevřeně do služeb jediné politické strany. Je to jednak oficiální orgán emigrovaného ústředí německé strany sociálně demokratické — v Karlových Varech vydávaný týdeník „Neuer Vorwärts“ (již podle názvu přímý nástupce hitlerovci vyvlastněného ústředního orgánu SPD, berlínského „Vorwärtsu“), jednak v Saarbrückenu vydávaný, také sociálně demokratický, zatím jediný emigrantský deník „Die deutsche Freiheit“.

Nechceme tu nyní řešiti složitou otázku, zda Wellsovo nově ustavené pražské ústředí říšsko-německé strany sociálně demokratické je oprávněno ze zahraničí mluvit za milionové dnes zcela umlčené masy německého sociálně demokratického dělnictva, či zda máme raději věřit výzvám „gleichschaltovaného“ berlínského ústředí vedeného bývalým předsedou říšského sněmu Loebem, ústředí, které dnes tak jako tak již úraduje pouze za zdmi věznic a koncentračních táborů. Je jisto, že tam, kde se spěje milovými kroky k teoreticky vykonstruovanému „totálnímu státu“, t. j. ke státu ovládanému diktátorský jedinou politickou stranou, kde pod záštitou brutálních úderných oddílů došlo již i na velkopřumyslnckou a junkerskou Hugenbergovu stranu německo-nacionální a na konservativní bavorskou stranu lidovou, kde bylo „dovoleno“ se „dobrovolně“ rozejíti i katolickému centru, tam pochopitelně vedení stran vysloveně opozičních (jako jsou strany marxistické) nemá nejmenší naděje na úspěšné organisování masového protivládního hnutí, rozumíme-li takovýto organisování něco poněkud jiného než další zalidňování věznic a koncentračních táborů.

Volba Karlových Varů a Saarbrückenu za redakční sídla obou nových sociálně demokratických stranických orgánů se zdá býti neobyčejně vhodnou. Jak Karlovy Vary, toto důležité středisko německého území severních Čech, pod vlivem politických úspěchů Hitlera silně zfašisované, tak i Saarbrücken, hlavní město jediného teritoriálního území Německa, na něž se ještě v důsledku Versaillské smlouvy nevztahují drakonické zákony Hitlerovy, mohou míti pro doma zakázanou veřejnou činnost německé sociální demokracie v daných omezených možnostech největší propagační význam.

Akce jednotlivců.

Mnoho německých emigrantů-publicistů se také uplatňuje v různých zahraničních liberálních neb stranicky levě orientovaných časopisech německých či jinojazyčných, kam většinou již dříve si zjednali přístup. Stačí se tu zmíniti o známém hannoverském profesoru filosofie Theodoru Lessingovi, jehož dlouholetý upřímně míněný pacifismus mu vynesl ve „Třetí říši“ nejenom okamžité suspendování z profesury a surové demolování jeho soukromého bytu, ale donutil ho také spěšně opustiti zemi a uchýliti se do bezpečí tichého západočeského venkova. Lessingovi ovšem dnes nic nebrání uveřejňovati dále svoje humanistické úvahy o lidech a přírodě do časopisů mimoněmeckých, zejména do „Prager Tagblattu“.

Zcela do služeb německé emigrace se postavily i orgány různých národních sekcí „Ligy pro lidská práva“. Je to zejména pražský německy psaný „Auf Ruf“, který pod

vedením dra F. Billa poskytuje nejenom hodně místa projevům různých významných německých emigrantů, ale i články jeho československých přispěvatelů a redakčními poznámkami obhajuje všechny oběti „hnědého teroru“.

Jedno londýnské nakladatelství dlouho již připravuje obšíhlou sbírku fotografických i psaných dokumentů o vládních metodách německého fašismu, která má vyjít pod názvem „H n ě d á k n i h a“ již v nejbližších dnech ve třech jazycích: německy, anglicky a francouzsky. Nalezeme zde více než sto autentických fotografií ze současného Německa mimo řady příspěvků významných německých i zahraničních autorů, popisujících jednak své vlastní zážitky, jednak protestujících proti německému kulturnímu barbarství.

Pro demokratické Německo.

Ve vlastním zájmu emigrace je, aby její publicistická činnost po čase neumlkla. Neboť jedině stálým burcováním nejširší evropské veřejnosti a opětovným upozorňováním na otravné ovzduší dnešního Německa, na teror hnědé ulice a na nebezpečí, plynoucí z toho pro evropský mír a kulturu, lze vytvořit předpoklad pro radikální změnu vnitropolitických poměrů Německa a s tím souvisící politické uklidnění celé Evropy.

Těm, kteří jsou zde, aby bojovali za novou německou svobodu, za Německo demokratické a socialistické, těm se dnes stávají zvláště blízkými často citované verše otce německé svobodomyšlné emigrace, slavného básníka Heinricha Heine:

Denk' ich an Deutschland in der Nacht,
dann bin ich um den Schlaf gebracht,
Ich kann nicht mehr die Augen schließen,
Und meine heißen Tränen fließen.

Seit ich das Land verlassen hab',
So viele sanken dort ins Grab,
Die ich geliebt — wenn ich sie zähle,
So will verbluten meine Seele.

Jiří Šujan:

Autonomismus a jeho lidé

I.

Autonomie — aktualitou.

Autonomistické hnutí je na Slovensku na vítězném postupu. Po celém Slovensku zapalují se pochodně vášnivého odporu proti Čechům. Autonomistické strany strhují do tohoto víru nenávisti i odnože československých stran, kotvících na Slovensku. Půjde-li to takto dál, možno předvídat, že autonomistické strany budou mít při budoucích volbách většinu slovenských hlasů. Na základě tohoto vítězství strojí se pak autonomisté, nešlo-li by to doma, vydobýt autonomii pro Slovensko na fóru mezinárodním. Ale zdá se, že Češi stojí na stanovisku, že „budou-li Slovinci autonomii chtít, budou ji i mít“, a nebude tedy třeba vyhledávat forum mezinárodní. Předvídáme-li pak vítězství autonomistických stran, můžeme právem říci, že autonomie je u nás snad největší politickou aktualitou.

Ale zdá se, že se vládní slovenští politikové o tuto aktualitu moc nestarají. Je to prapodivný zjev. Někteří říkají, že dnes není příhodná doba na zabývání se problémem slovenským, je prý třeba starati se o nezbytné hospodářské a finanční potřeby. Co je důležitější? Těžko říci. Ale je jisté, že není správné, jestliže se o to trhání základů přibytku vůbec nestaráme.

Uskutečnění autonomie dnes, když uznáváme, že Slovensko je na tom hospodářsky hůř než bylo před převratem, když vidíme, že separované Slovensko nemůže

a nebude stačit na to, aby se hospodářsky zotavilo, a když vidíme kolem sebe všude výbušné látky, dnes — za těchto okolností — můžeme si být jisti, že Slovensko bude uskutečněním autonomie vechnáno ještě do větší bídy a bezradnosti. Co bude následovat potom? Což není již vskutku jiného způsobu, jiných východisk z této situace?

My zde chytáme se takové úvahy. Prvním naším úkolem bude vyjasnění vzniku a vývoje autonomismu a charakteristika vedoucích osobností a myšlenek tohoto hnutí. Tím ukáží se nám snad cesty k šťastnějšímu zásahu do slovenského problému.

Hlinka a vzkríšený partikularismus.

Toho, kdo nevěří v zázraky, nemůže překvapovat, že se Slovensko nemohlo najednou převychovat. Formálně politické skoky jsou možné ve vývoji národů. Nejsou však možné skoky ve vývoji duchovním. Chtějí-li se přece dělat skoky, může se to jen nevyplatit.

Extrém každé akce vyvolává extrémní reakci; to jest i autonomie ve formě slovenského národního požadavku. To jsme nemuseli mít. Hlinka, a s ním i celé Slovensko, měl v sobě nejlepší předpoklady pro vývoj „utvrzení a upevnění dokonalé jednoty národní“, ale měl také všechny předpoklady pro nejtuzší odpor proti národní jednotě. Záleželo na tom, jak se bude jednota realizovat, a záleželo hlavně, jak se bude jednat s Hlinkou.

Hlinka dávno před převratem byl jednou z vedoucích politických osobností. A nutno vědět, že byl z těch, kteří patřili do konzervativního tábora. Proti tomuto táboru postavil se koncem devadesátých let minulého století kruh Masarykových žáků, t. zv. hlasisti, s programem politické aktivity, pokroku a realismu. Vůdčí ideou tohoto hnutí byla československá kulturní, ideová a v posledních důsledcích i politická jednota československá. Zatím však tábor konzervativců-evangelíků odmítal s veškerou rozhodností zvláště československou orientaci hlasistů, Hlinka si tuto orientaci v poslední době před převratem zřejmě osvojoval a tak tvořil jako vůdce katolíků jakýsi střed mezi konzervativci-evangelíky rázu Vajanského, kteří čekali spásu od carského Ruska, a pokrokovými hlasisty, kteří spoléhali jen na společné síly Čechů a Slováků. Kdyby se po převratu nebyl hned tak radikálně uplatňoval a realizoval pokrokový program hlasistů a kdyby se bylo víc šetřilo náboženských citů katolíků a dbalo Hlinkovy osobnosti, Hlinka by byl zůstal na linii národní jednoty. To se nestalo, a tak Hlinka postavil se s počátku jen na odpor proti tomuto režimu, a pak postupně, jak se zhoršovaly hospodářské poměry na Slovensku (k jejichž zlepšení zaostalé, pasivitě navyklé a konzervativní obyvatelstvo nic podstatného nepodniká a čeká jen na státní zásahy), Hlinka staví se i na odpor národní jednotě: popřel tuto jednotu a hlásá radikální slovenský nacionalismus, jehož protičeská nenávist skoro nezná hranic.

Takto tedy místo národní jednoty, která měla v Hlinkovi do převratu oporu, našla v něm představitele a vůdce dávná štúrovsko-vajanskovská tradice „samobytnosti slovenského národa“, s některými prvky jejího staromódního charakteru, s prvky psychického násilí (páchaného na lidech, kteří s nimi nesouhlasí), které má vystřídat násilí fyzické, dostanou-li se jednou k moci. Tento fašismus starého slovenského původu, který náhodou zapadá do ducha dnešní doby, vzkrísil tedy Hlinka po převratě u nás k životu.

Hlinka — Šrobár.

Byl to především Šrobár, který zavinil Hlinkův obrat v otázce československé. Šrobár byl od jakživa radikál a revolucionář. Když dostal po převratě na Slovensku moc do svých rukou, chtěl najednou Slovensko přetvořit na pokrokové a protikatolické. Navštěďovalo tomu zatím aspoň jeho počínání v obsazování vedoucích úřadů na Slovensku. Katolíky zřejmě přehlížel a jim nedůvěřoval.

To Hlinku bolelo, a vedl k Šrobárovi deputaci, aby ho požádal o jinou praxi. Leč Šrobár dal najevo i Hlinkovi, že ani jemu samému nedůvěřuje. Vyloučil ho z jedné důležité porady za pobytu své vlády v Žilině. Seton Watson píše, že tím Hlinku Šrobár těžce urazil.

Hlinka rozhodl se pak založit stranu na hájení zájmů katolíků. O odporu proti československé národní jednotě nebylo tu ještě řeči. Leč Šrobár byl exponentem pražské vlády, vykonavatelem centralismu a národních jednoty, jemuž se v Praze nejvíce důvěřovalo. Původní boj Hlinky proti Šrobárovi rozšířil se pak na boj proti všemu, co Šrobár představoval. Podpořil v tom Hlinku i revoluční odpor Čechů proti katolicismu. Kdežto však rozumní a prozíraví čeští politici tlumili tento odpor, zvláště vzhledem na katolické Slovensko, Šrobár nijak neskrýval svoji protikatolickou tendenci. A byl rozdíl mezi důvody nedůvěry ke katolíkům v Čechách a na Slovensku.

Kdežto čeští vůdcové katolictva dlouho nemohli se smířiti s rozpadnutím habsburské monarchie, Hlinka a jiní slovenští kněží trpěli již dávno před převratem v žalářích za své slovenské citění a bojování proti Maďarům, a jeden z nich, Juriga, na uherském sněmu těsně před převratem pronesl historickou řeč pro československou jednotu; o spontánním souhlasu všech katolických vůdců s martinskou deklarací ani nemluvíme. Na Slovensku nebylo tedy se stanoviska nového státu žádných důvodů přehlížeti katolické vůdce, naopak, bylo je třeba respektovat, zvláště když oni se svými náboženskými city a výchovou reprezentovali většinu slovenského lidu.

Když se Hlinka vrátil z Paříže, byl uvězněn. To mu jen prospělo k jeho otevřenému boji proti vládě a Čechům. Mohl poukazovat: Ejhle, věznili mne Maďaři, vězní mne i Češi! Jaký rozdíl mezi nimi?

Hlinka — Hodža.

Hodža patřil také mezi hlasisty a byl vlastně politickým vůdcem tohoto směru, ale nebyl ani v ranném mládí zdaleka takovým radikálem a revolucionářem jako Šrobár. Už v počátcích hlasismu připadla mu často úloha krotit ostatní hlasisty.

Výměnou Šrobára za Hodžu pražská vláda získala předpoklad pro jednání s Hlinkou. Když bylo r. 1925 po volbách, v nichž Hlinka získal 23 mandátů proti 12 z r. 1920, Hodža pokládal za potřebné Hlinku dostat do vlády. Skoro se ani nevěřilo, že by to bylo možno. Hodžovi se to podařilo, aniž bylo něco z požadavku autonomie uskutečněno. To byl úspěch, který historie Hodžovi nesmí zapomenout. Neboť tím byl zaražen na delší dobu rozvoj Hlinkovy strany a československý poměr postupně se zlepšoval. Souviselo to zřejmě i s tehdejší hospodářskou konjunkturou, ale je jisté, že obrat v jednání s Hlinkou prospěl zlepšení poměru především. Luďáci byli odvedeni od demagogie a připraveni k práci a odpovědnosti. Jestliže dosud jen kri-

tisovali, mohli teď reálně uplatňovat své názory. Fantasie autonomistické postupně ubývalo a zdálo se, že bude autonomie zahozena do starého železa. Občas luďáci polechtalo, když se Hodža tu a tam mezi svými pochlubil, jak je dostal, ale to nemohlo měnit už na směr jejich politiky. Následující volby v r. 1929 ukázaly, že Hlinka pro svoji vládní politiku ztratil 4 mandáty.

Hlinka po těchto volbách byl a priori vyloučen z vládní koalice; tím ovšem byl vytvořen jen předpoklad k opětovnému zotavení jeho strany. O tomto zotavení dnes už nikdo nebude pochybovat. A proč a priori vyloučili Hlinku z nové vládní koalice? Souvisí to s Tukovou záležitostí.

Hlinka a Tuka.

Hlinka hned na začátku své akce za autonomii Slovenska cítil velmi dobře, že potřebuje i juristického pracovníka. A poněvadž viděl, že autonomii těžko bude možno vydobýti na vnitrostátním fóru, vítal Tuku jako profesora mezinárodního práva, neboť pomocí jeho chtěl uplatňovat požadavek autonomie i mezinárodně. Nehleděl ani na to, že minulost Tuky je maďaronská, činil si z něho jen pomocníka, nikoli ideologa a vůdce. Tuka zajisté poznal tyto intence Hlinkovy, ale měl-li takové zadní a skryté cíle, pro které byl pak r. 1929 odsouzen, nemohl se spokojiti s úlohou, kterou mu dával Hlinka. Podařilo se mu, co pokládal za nejdůležitější: opanoval Hlinkův tisk.

V tisku pak a jinak v autonomistickém hnutí, zvláště pomocí organizace „Rodobrany“, snažil se rozšířiti Hlinkovu luďáckou nenávisť proti Šrobárovi a vládě — proti Čechům vůbec, a i proti republice. Dodnes se udrželo jeho heslo na našich slovenských obcích, že republika stojí jen na kozích nohách a vůbec, že to není nic trvalého. Tuka využil všeho, co se jen dalo. Využil i památky Štefánikovy, a zvláště pak Hlinkova „martýrství“. Nenávisť proti Maďarům však tlumil, ba zřejmě křísil sympatie Slovenska k Maďarům. Vojenská organizace mu nescházela také.

Hodža dobře postřehl nebezpečnost Tukova počínání pro republiku. Umínil si odstraniti Tuku z politického života tichým a neškodným způsobem. Tuka s Hodžou ochotně vyjednával, neboť asi viděl, že ho Hlinkova strana vstoupením do vlády nemůže už potřebovat, neřeje si už totiž jeho štvání proti Čechům, které Tuka měl v krvi, a co se týká jeho autonomistických rejdů v zahraničí, ty strana již nemohla trpět, a poněvadž se autonomie stala pomalu bezpředmětnou věcí jejího programu, byly tyto rejdy úplně zbytečné. Tuka tedy, nemohl-li již dělat v politice, co sloužilo jeho skrytým cílům, chtěl raději něco jiného. Leč Hodža mezitím zašel ve své aktivní politice příliš napravo a dopustil se také některých chyb ve funkci ministra školství a jeho rivalovi Šrobárovi, který mezitím napsal své paměti, bylo snadno s úspěchem přičiniti se o to, aby Hodža z aktivní politiky byl odstraněn. Tuka se pak dostal před soud.

Hlinkově straně Tukův proces škodil; škodil hlavně tím, že stará česká nedůvěra vůči Hlinkovi a jeho straně byla oživena. Škodil straně tento proces i na Slovensku samém. Ale nebyla to rána, která by nemohla být v krátké době zahojena, zvláště když toho hlasisti vůbec nedovedli využít. V době Tukova procesu byl příhodný čas vzkřísit hlasismus a jít s ním mezi lid,

učinit toto hnutí pak bojovným a průbojným, jako bylo před převratem. Leč marně na to čekali mnozí z mladé, rodící se generace. V starých nebylo dost chuti k tomu a snad už ani síly. Hlinka to mohl vidět a vědět, že Tukův případ stranu poškodí a že to brzy pocítí i při volbách. Snad by byl škodu odvrátil, kdyby se byl Tuky vzdal, ale to neudělal; naopak, ještě ho odsouzeného první instancí kandidoval za poslance. Dal tím do rukou československých stran hotovou zbraň. Leč spoléhal na věrnost svých voličů a pak za žádnou cenu nebyl ochoten opustiti toho, jenž pracoval pod jeho egidou. Prohlásil, že chce spolu s Tukou trpět, neboť dopustil-li se Tuka zločinu, kterého on prý ovšem nevidí, bylo to i jeho vinou; on Tukovi dal možnost a příležitost, aby dělal, co dělal, a při nejmenším zanedbal prý aspoň povinnou péči, aby se nedopustil Tuka ničeho zločinného; nemůže proto Hlinka Tuku opustit.

Hlinka a Juriga.

Někteří v straně Hlinku varovali před Tukou. Bylo jim zřejmé nebezpečí toho pro stranu. Hlinka stál však na svém a raději vyhodil ze strany ty, kteří to žádali od něho. Takto se dostal ven ze strany ludové i jeden z nejpřednějších, ještě předpřevratových slovenských politiků, dr. Juriga.

Juriga byl v straně zřejmým rivalem Hlinkovým. On nemohl snést Hlinkova diktátu a také nevedl svůj soukromý život, jak to žádá jeho kněžský stav; proto Hlinka měl už dávno asi úmysl ze strany ho vyloučit. Tukův případ byl jen čekanou příležitostí.

Juriga pro Hlinkovu stranu však učinil mnoho, vrostla vlastně právě tak z něho jako z Hlinky. Co se týká Jurigovy předpřevratové minulosti, ta nebyla snad o nic menší a méně slavnější než Hlinkova, a pokud jde o rozvoj strany po převratu, má na něm Juriga asi stejnou účast jako Hlinka. Vyniká-li Hlinka ve své demagogické schopnosti jakousi sugestivní mocí a příjemným hlasem, vyniká zase Juriga neslýchaným sarkasmem, šprýmy a větší politickou prozíravostí. Hlinka má svůj domov a kraj zvláště kolem Ružomberka, střední Slovensko, Juriga měl zase západní a jižní kraje Slovenska.

Vzhledem k Jurigovým zásluhám o stranu ludovou je hodně nespravedlivé, že byl tak nemilosrdně ze strany vyloučen. A straně tím také nebylo pomoheno. Naopak, poškodilo ji to citelně, zvláště proto, že Juriga a jeho přátelé (Kubiš, Tománek), kteří byli spolu s ním vyloučení, dovolili si v straně i jistou oposici, která jí jen prospěla, kdežto teď panuje dusná atmosféra železné jednoty a disciplíny. V straně není už člověka, který by si dovolil Hlinkovi oponovat, všichni se mu koří, ač po straně říkají, že by se přece jen mělo zaříditi to anebo ono jinak, než si to přeje vůdce — Hlinka. A čím je Hlinka starší, tím hůř nesou asi jeho poslanci, mladí organisátoři a ideologové, jeho diktát. Ale on se cítí být ještě pořád mlád. Po Jurigově odchodu ze strany je Hlinka úplný diktátor a absolutista. Dovolil-li by si někdo něco, s čím on nesouhlasí, bouchne na stůl a řekne, že si to Hlinka nepřeje, a je hotovo.

Juriga se pokusil vytvořit zvláštní stranu, podal i kandidátku při posledních volbách, ale zklamal se. Náš lid nepřeje odštěpencům. Žije teď Juriga v soukromí a — jak se zdá — vzdal se politické činnosti navždy.

Hlinka, Tiso a Gažík.

Je zajímavé, proč Hlinka, když jeho strana vstoupila r. 1926 do vlády, nevezal si sám některé z nabízených ministerstev. Jedna část veřejnosti byla tím hodně překvapena, neboť v ní vládla domněnka, že se Hlinka proto postavil tak příkře proti novému režimu a proti Čechům, poněvadž se na něho zapomnělo při udělování vysokých úřadů, funkcí, hodností. Měli ho udělat aspoň biskupem — říkají mnozí dodnes — a byl by pokoj. Tu najednou se ukázalo, že se Hlinka mohl stát ministrem, ale nestál o to.

Snad v tom bylo i kus Hlinkovy svěhlavosti; snad totiž právě proto nevezal úřad ministra, poněvadž se mnozí domnívali, že je až chorobně ctižádostivý. Možná, že to mělo být i gesto, kterým chtěl zapůsobit na lid: Ejhle, já nejsem ani zistný ani ctižádostivý, jak to o mně říkají moji nepřátelé; takoví jsou oni sami! Ano, Hlinka se nejvíce stará o to, aby se líbil lidu a aby ti druzí byli v nemilosti lidu. K tomu cíli neštítí se využít ničeho na světě. Když jsem nedávno s ním mluvil, stěžoval jsem si před ním, jak mne na Slovensku nenávidí za to, že se zastávám Čechů. „Nadávejte na Čechy“ — odpověděl — „budou vás mít rádi.“ — Ale nejdůležitějším momentem, proč Hlinka se nestal ministrem, bylo zajisté to, že cítí, že se pro úřad ministra nehodí. Je rozeným demagogem a nemá žádných schopností pro tvořivou, reální práci. Národ jej stále volá, aby mu řečnil a posiloval. Takovou odpověď dal, i když se mu nabízelo křeslo ministra. Pak je Hlinka prostý venkovský farář, který svůj duševní fond nechává ležet úhorem; nevzdělává se, nečte, moc nepřemýšlí o věcech pozemských. Sváté písmo je mu vodítkem ve všem, z něho čerpá veškeré své vědomosti. Je samozřejmě, že se pak nevyzná dost ve složitých otázkách hospodářských, sociálních, právních, politických, kulturních. Juriga je farář rozhodně učenější než Hlinka. Na Hlinkově pracovním stole nenaleznete žádných knih, žádných lepších novin ani revuů, jen bulvární tisk a modlitební knížku.

Je politikem pudovým, a dnes je pro tento druh politiků konjunktura. Pudový politik má bohatou fantasií i demagogickou schopnost, nedovede však ideje uplatnit, realizovat. Proto Hlinka cítil vždy potřebu mít kolem sebe i lidi schopné kulturní i vědecké prohloubenosti. Proto měl u sebe Tuku, a když mu přišlo vyslat za stranu do vlády některé ze svých poslanců, vyslal do ní ty nejzpůsobilejší a zároveň i nejspolehlivější. Byl to dr. J. Tiso a dr. Gažík, kterého později vystřídal dr. Labaj.

Dr. Tiso je miláček Hlinky a předurčený jeho nástupce. To Hlinka dává zřejmě najevo, aby tak Tiso měl po jeho smrti obecné uznání ve straně. K vůdcovské roli si také Hlinka Tisu vychovává a můžeme říci, že Hlinka ve výběru měl šťastnou ruku, jde-li mu především o to, aby jeho nástupce byl kněz. A o to mu jde. Tiso je jeden z nejschopnějších ludových poslanců, a mohli bychom říci, že má všechny předpoklady aby se vychoval na jednoho z nejlepších politiků Slovenska. Je ještě dost mladý, abychom mohli míti tyto naděje. V jeho osobnosti se nám rýsuje budoucnost ludové strany a jistě, do značné míry, i řešení otázky československé. Má smysl pro reální politiku a aktivitu ludové strany. A viděli-li jsme, že v nedávné minulosti tyto cesty vedly k lepšímu vývoji československého soužití, než původní a pozdější oposice a bezhlavý ra-

dikalismus ľuďáků, zajišťe nejsou bezdůvodné naděje v Tisovo vůdcovství. I první vstoupení ľuďáků do vlády bylo více méně ujednáno skoro jen Tisou. V tu dobu totiž Hlinka nebyl ani doma, byl v Americe, a Tiso byl jeho zástupcem. Nepřátelé by rádi škodili Tisovi aspoň tím, že poukazují na něho, že byl Maďarom před převratem. Leč je nezvratný fakt, že Tiso už o převratu začal vydávat v Nitře týdeník „Nitra“, a že proti němu jeho kolegové, profesori na biskupském semináři v Nitře, kteří byli Maďaři, vystupovali a nenáviděli ho jako „čechofila, Českoslováka“. Také nový biskup Kmetko, veliký Slovák, nebyl by si Tisu vzal za svého prvního tajemníka, kdyby byl viděl v něm Maďarona. Musíme zde říci, že šrobárovský způsob násilného označování odpůrců národní jednoty jako Maďaronů, který si i Češi velmi osvojili, může vhnět separatisty jen do většího extrému. Tento způsob nutno z našeho života vyloučit. Není nic snadnějšího, než označiti někoho za Maďarona a přestat s ním hovořit. Odpůrci jednoty pak činí totéž s Českoslováky. Označí-li někoho mezi sebou jako Českoslováka, to znamená, že se s ním nemá hovořit, že se nemá brát vážně. Separatisté pokládají Maďarona a Českoslováka za jedno a totéž. Odrodilec jako odrodilec. „Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá.“

Tiso se jako nástupce Hlinkův šťastně a dobře ujímá i v řadách ľuďáků. Požívá zde vážnosti. Hodně mu v tom pomáhá Hlinkova náklonnost. Tiso si však rázi cestu i sám. Ještě před tím, než byl ministrem, získal si svým štváním a demagogií, kteroužto vlastností také dost oplývá, gloriolu mučedníka. Hodnost ministra mu prospěla také. Ľuďáci ho začali nazývat „náš pán minister“. Hlinkovi odplicí bezmeznou oddaností. Svým důstojným chováním a vůdcovským zjevem zjednává si zase úctu a autoritu i v kruhu ľuďáckých poslanců a senátorů. Je ohromný rozdíl mezi povídavým Hlinkou a mezi mlčelivým, uzavřeným a myslícím Tisou. Ovšem Hlinka je už starý, budoucí rok bude slavit své sedmdesátiny, a jak víme, staří lidé rádi hovoří o sobě, o své minulosti; jako by se báli, že zůstanou mladým generacím mnoho věcí o nich neznámo. Je to znak toho, že už přestali tvořit novosti. Chcete-li se něco dovědět od Tisy o jeho minulosti, abyste to z něho tahali, a i tak se vám to sotva daří. Hlinka však se před vámi rozleje.

Hlinkova strana je především stranou kněží a lidu, který je slepě následuje. Ale je v ní i jakési křídlo civilistů-inteligentů. Toto křídlo reprezentuje dr. Gažík, který byl ministrem unifikací, když byl Tiso ministrem zdravotnictví. Zdá se, že se Gažík příliš rychle dovedli vymanit z demagogie strany ľudové, když vstoupila do vlády. Až se to Hlinkovi nelíbilo. Tolik je jisté, že Gažík za nedlouho byl nahrazen v ministerském křesle drem Labajem, také civilistou, ale ne tak vyhraněnou politickou individualitou. Mluvilo se také, že Gažík bude ze strany vyloučen, ale nedošlo k tomu. V poslední době ustupuje Gažík do pozadí, ačkoli civilisté nabývají vždy více vlivu v straně ľudové. Následek toho je, že začíná klásti větší důraz na slovenskost než na klerikalismus. Tím je ohrožena především strana agrární. Inteligenci agrární strany totiž vždy nejvíce vadilo Hlinkovo zdůrazňování katolictví, když to přestává, ráda utíká inteligence k ľuďákům. Je tomu tak zvláště mezi mladými. Tomuto zjevu se mladí agrárníci, straně své absolutně oddaní, chtějí bránit tím, že zakazují čechoslovakismus.

Mladí hlinkovci.

Trápí asi Hlinku, kterému tolik záleží na tom, aby se navždy zachovalo vedení strany v rukou kněží, že v nejmladším pokolení, v dnešní mládeži jeho strany, nevyvozuje se ani jedna pozoruhodnější postava kněžského stavu. Je to zjev opravdu pozoruhodný, že na Slovensku a v republice vůbec se od převratu nerodí kněží vůdcovských charakterů, jako to bývalo před převratem. Chtěli bychom příčinu toho hledati především v tom, že po převratu mladí slovenští kněží svým vzděláním a výchovou na biskupských seminářích absolutně nestačí na konkurenci s civilisty vysokoškolsky vzdělanými. Pak hodně padá na váhu i ten moment, že dnes do seminářů kněžských jdou a tam trvale zůstanou ponejvíce jen ti, co nemohou buďto z hmotných důvodů anebo pro nedostatek schopností studovat něco jiného. Přestali se nám roditi kněží idealisti a silné a veliké individuality. A tak v mladé generaci Hlinkovy strany vidíme jen samé civilisty.

Nezdá se nám, že by to bylo pro mladé pracovníky ľudové strany prospěšné, jestliže je Hlinka tak brzy zapráhl do organizační a všeliké jiné práce ve straně. Touží po tom mladí lidé i v straně agrární, zajišťe ne bez závisti vůči mladým ľuďákům. Je jisté, že předčasná politická aktivita lidí, kteří beztak nemají dost náběhu ke kulturnímu a vědeckému úsilí (a to je zjev v dnešní slovenské mládeži nadmíru známý), jen škodí. Předčasná kariéra lidí zabíjí, zarazí jejich duševní růst, činí je mělkými a prázdnými. U autonomistických mladých politiků se o tom také můžete přesvědčit. Zasluhují zmínky aspoň někteří: A. Sokol, generální tajemník strany, a K. Lidor, šéfredaktor „Slováka“. Sokol zdá se být politikem hodně reálním, a jako Tiso, aktivistickým a pozitivním. Lidor neposkytuje nejlepších nadějí. Pokládají ho za odchovance a žáka Tukova. Ale Tukových skrytých tendencí zajišťe nikdy neměl. Osvojil si jen Tukovu štvavost a nenávisť proti Čechům. Snad se dobře vychová a vyvine další mladý ľuďák J. Ceker, který je velmi nadaný a hlavně idealistický. Ten však ještě není vykryštalisován.

literatura a umění

Josef Kodíček:

Rozmach druhotvarů

O b s a h a f o r m a.

V nedávné diskusi o literární odpovědnosti vytkl profesor E. Rádl modernímu umění, že neprávem vzdvihuje formu na úkor obsahu. Jest nasnadě, že se mu za to dostalo odmítnutí. Nelze, věru, jen tak připustit, aby se mezi formou a obsahem vytvářela umělá propast: forma i obsah jsou těsnou jednotou, „redukcce uměleckého díla na pouhý, intelektuálně nebo imperativně formulovaný obsah znamená ochuzení i toho obsahu“, praví, polemicky správně, p. René Wellek. Bylo by možno citovati i názor Nietzscheův, že v umění sama forma je obsahem.

A přece cítíme, ať jsme jakkoliv nuceni stavěti se proti některým teoriím Rádlovým, i mnoho správného v jeho výtce, že moderní umění jest v nebezpečí formalismu. Obsah a formu nelze v umění dělit, to jest jisté; ale jest možno jednu z těchto dvou složek, tvořících celek umě-

leckého díla, tak akcentovat — že příliš zatlačuje druhou? Nikoliv, ani toho bychom si neodvážili tvrdit, neboť slůvka „příliš“ nemá být užíváno jako výtky, kde jde o osobnosti — ale že se hnutí a směry jednostranně a namnoze epigonsky soustřeďují na kult jediné umělecké složky.

Hned povím, co tím je míněno. Třebaže je historicky sporno, od kdy se datuje pojem moderního a soudobého umění, ba i sama ryzost tohoto pojmu je sporná, lze přece vysledovat, co je hlavní tendencí dosavadního umění dvacátého století: jest jí kult ryzí formy. Nikdy dříve nebylo umění neformálního. Sám realismus a naturalismus, rozбив akademickou vnějšnost parnasistního umění, měl svůj formový zákoník. Ale hlavním nositelem jeho účinu byl t. zv. životný obsah, sociální, biologický, psychologický podklad života.

Impresionismus, jímž vrcholí umělecké tendence devatenáctého století, odklání se po prvé uvědoměle od realistické podobnosti v přírodě; analýsa světla, kmitání a vlnění života, má ovšem na mysli zejména jevovou složku světa, nemyslí na obraz jako na kompozici a svěbytný formální útvar, přece však se podstatně odklání od starého nazírání na přírodu. Postimpresionismus a skoro všechny směry, které po něm následovaly a ústí do kubismu a surrealismu, soustředily všechn zájem na složku formální. Ideálem stává se co nejúplnější nezávislost uměleckého díla na přírodě, samostatnost uměleckého celku, dokonce i umění t. zv. absolutní, které se už vůbec zříká prvků přírody a namnoze i intelektuální kontrolovatelnosti. V poesii zavádí se vlivem špatně pochopeného učení Freudova zásada zachycování libovolných shluků představ, tónů a barev, s vymýcením všeho rozumového řádu, smíchanina blagy, libovůle a t. zv. podvědomí, při čemž je vlastní tvůrčí práce ponechána divákovi a čtenářovi.

V celku lze říci, že celé umění nového století je protestem proti syrovému, formálně nezvládnutému genrovému realismu, proti obsahové, vyprávěčské, moralistní složce umění. Tak zvaná „literárnost“, to jest obsahová, jest pokládána za hlavní nedostatek řady děl výtvarných. Umělci postačí několik kytar, slanečků, výstřížků novin, několik vyňatých částic, aby ryzí hrou formy vyjádřil duchovně vše, oč mu jde. Srozumitelnost jest označována podezřelou. Jsou lidé, kteří se bojí v literárním díle napsat několik prostých vět, aby nebyli zařazení do méněcenné realistické literatury. Učinili jsme zkušenost, že čím kdo hloupěji vypadá, tím svobodnější jsou jeho představy a asociace, jak se chopí pera.

„Nejživotnější myšlenka ustrne ve formuli, která ji vyjadřuje, slovo se obrací proti ideji,“ praví Bergson v „Tvořivém vývoji“. Nebylo životnější myšlenky, než jest myšlenka ryzího formového ukáznění uměleckého díla, konec formové zvrůle, konec mechanické nápodoby přírody, fotografického a nefunkčního projevu... Myšlenka ryzí formy byla z neplodnějších idejí nového umění. Avšak jako v sociologii zjišťuje Chalupný rozmach druhotvarů za speciální zákon osamocovacího procesu každého vývoje, podle něhož druhotvar směřuje k převaze nad bytostí, z níž vznikl, lze i v umění a literatuře zjistit, jak se určité pomocné a následné myšlenky osamocují a rozmáhají z celkového uměleckého života, inspiřují a obohacují jej, avšak v rukách epigonů mění se v tyranu a škůdce života. Formální prin-

cip novodobého umění byl myšlenkou plodnou, dokud byl směrnicí tvůrců, kteří si při všem radikalismu, nutném v každém výboji, při vši jednostrannosti, jež jest rysem novosti, zachovávali rovnováhu a přímý poměr k věcem života. V rukách napodobitelů stal se ze snahy po formě planý formalismus, zbavený odpovědnosti. Není „ismu“, jsou jen osobnosti. Picasso a Braque, zajisté, ale ti, kdož věrně napodobují všechny vývojové proměny těchto tvůrců, mylně zaměňujíce kultivovanou napodobivost za spolupráci, jsou v nejlepším případě tragickými zjevy uměleckého ztroskotání (typický příklad je Filla). Hůře však tomu je v literatuře, jež nemůže být, majíc stavebním materiálem slovo, uměním absolutně formálním, jakým je někdy hudba, méně často výtvarnictví. Zde rozmach druhotvarů změnil se už pomalu v rakovinu, rozklad. Z poznatků, jako je Freudův, že zpod prahu vědomí zasahuje v lidský vnitřní život stálý podsvětný neuvědomělý život pohlavního pudu, z lyrické sugesce hlásek, z magie libovolných slov, z uvolněných infantilních představ i jiných pomocných poznatků moderní poetiky a psychologie, vytvořili sám cíl a smysl literární tvorby. Co básníci velkého formátu znali také, ať vědomě či nevědomky, co jim bylo obohacéním, podrobností, odstínem díla, stalo se těmto epigonům výhradností. Vymýtivše vše, co souvisí s intelektem, s poznáním, osudem, dějem, omezili se na planou metaforickou a asociativní hru, na dadaistické a poetické uličnictví, barovou koketnost, která zahajuje uměleckou výstavu výkřiky poetického básníka a produkci předměstského kouzelníka.

Není divu, že takové umění stává se stále více záležitostí snobů. Co si s ním má počítí lid? Co normální vzdělanec, jemuž je reální politické a hospodářské dění v Německu, Rusku, hospodářská krize západu, vznětem nesrovnatelně mocnějším? Snad mohly se předválečné doby těšit z těchto arabesek, ve kterých je tolik dekorace, tolik soukromé idyly, tolik malé ješitnosti... dnes je pochopitelná záliba v prosté žurnalistické reportáži, v životopisech velkých mužů, v historických monografiích, neboť zde má průměrný čtenář jistotu, že se autor opírá o skutečná fakta, že tu je aspoň odlesk něčeho, co se ho týká. Z této nedůvěry k „literatuře“ a „poesii“ vyplývá také oprávnění dobového, aktuálního divadla, v němž divák rovněž nemůže-li již očekávat hlubšího básnického poznání, jest si aspoň jist diskusí o živých věcech života.

Čím mohutnější je sociální a politické dění, tím spornější je společenská funkce literatury. Nejaktivističtější soudobý spisovatel, Bernard Shaw, doznává v předmluvě posledního svého dramatu ztroskotání víry a ideálů, hlubokou vnitřní nejistotu o smyslu svého životního díla. Je to hotový popelec pochybností o funkci literatury v době, jejíž duchovní i sociální cíl je nejistý. Takových pochyb neprožívají básníci, skládající suggestivní veršičky bez osudu a bez osobnosti, okouzlení formou slovíček a svým temperamentem. Nemají takových pochyb ani básníci, kteří se „usměrnili“ v diktatorských zemích a píší podle zákonů agitačních, tu komunistických, tu fašistických. Jen ti, kdož usilují o takové vidění světa, jaký je ve skutečnosti a vzali na sebe úkol, zjasňovati, kriticky zkoumati vztahy mezi

lidmi, odstiňovati lidskou inteligenci a vědomě posunovati vývoj člověka od divočství ke kultuře, jen tito spisovatelé zápasí a jsou vydáni posměchu nezletilých inteligencí, které je viní z neznalosti ducha doby... A přece: v jejich vnitřních rozporech jest zahrnuta možnost, aby se stali vůdci. Vidí, že svět řtí se v barbarství, na němž mají stejný podíl zdivočelé pudy politické jako rozpoutané pudy pouhé instinktivnosti literární, umělecké. Nikdy nebyl v politice i umění tak nenáviděn lidský mozek jako dnes. Intelektualita, odstíněné poznání, jsou ve psí zde i onde. Pro lidskou kulturu není však valného rozdílu, holduje-li se v politice mystice rasovosti, nebo v umění pouhé libovůle asociativní, pudové, nevázaně podvědomé. Zde i onde jest to vzpoura proti racionalitě, rozumové odpovědnosti, proti vidění duchovních a sociálních skutečností, zde i onde otročí se vegetativní nevědomosti a nekontrolovatelnosti. Tito spisovatelé však, kteří na sebe berou kříž dobových rozporů, a raději zjistí ztroskotání než účast na frázi doby, jsou skutečnými světlohoši. Nejsou agitátory stran, nýbrž svědomí. Nevidí svět jednodušší než je a přece by pokládali za pohanu napsat jen několik řádek pro pouhé umění. Jsou to praví žáci Voltairovi.

Jan Branberger:

Zasáhne hitlerismus též do vývoje hudby v Německu?

Dnešní židé a hudba.

Již roku 1903 upozornil jsem ve svém spisu „O hudbě židů“ na obecně známou pravdu, že židé jsou v Evropě nejhudebnějším obecnstvím. Dnes po třiceti letech se to ještě více potvrzuje. Výkonní umělci, pořadatelé koncertů, ředitelé oper, počítají — někdy jen z obchodních důvodů — s účastí židovských návštěvníků. Kdyby rozhlas v celém světě provedl statistiku svých posluchačů podle konfese, tak by též zjistil, že největší procento jsou židé. Obětaví přátelé hudby, nadšení ctitelé dobrého umění, podporovatelé, i kdyby dali své poslední, židé tvoří těleso mecenášů v době, kdy umění těžce zápasí existenčně. Hudební učitelé by mohli ještě více vyprávět. Vítají do svých učeben židovské žáky, neboť vedle uměleckého smyslu a nadání jsou vytrvalí, pilní a snaživí.

O takový materiál ochudil nyní hitlerismus Německo.

Židovské umění dneška.

Antisemité jen vykládají, jaká zla napáchalo židovstvo v Evropě. Málo kdo však napíše, co dobrého přineslo. Dějiny by mohly mnoho vyprávět. Kolik židů sloužilo a se obětovalo, kolik jich trpělo. V zemích, ve kterých se židé asimilovali, ve Francii, v Itálii a v Anglii, tam židovská otázka zcela zmizela. V Německu židé nejvíce sloužili a tam si jich nejméně vážili. Tam vznikl antisemitismus a jeho důsledek sionismus.

V hudbě se židé dávno asimilovali s evropským uměním. Podobně jako ve všech duševních činnostech. Pro hudbu jako skladatelé i výkonní umělci vykonali snad nejvíce. Jejich fantasie, tvůrčí bohatost, vytrvalá houževnatost a inteligence učinila z nich slavné umělce. Ovšem splynuli zcela s prostředím. O mnohých z nich ani posluchači nevěděli, že jsou židé, snad jen podle jména hádali. Kdo ví ještě dnes,

že autor populární opery „Carmen“ Bizet byl židem a že dnes mnoho známých skladatelů a dirigentů je stejného původu! Ve Francii se nikdo o to nestará, v Německu však již před Hitlerem propukl boj rasový i v umění.

Všichni známe antisemitismus Richarda Wagnera, jenž dokonce vynalezl „hudební židovskou krásu“. Německý antisemitismus je znakem lidské nesnášlivosti a žárlivosti na úspěchy jiných. Německý skladatel, dirigent, zpěvák, spisovatel nenávidí žida jen tehdy, když mu překáží v kariéře, a vyniká nad ním. Wagner se bál Meyerbeera, jistě zcela bezdůvodně, jiní se báli opět jiných židů, až na konec hitlerismus se domnívá, že vyhnáním židů z Německa nastane tam ráj. Komu pak budou Němci závidět?

Je zajímavé, že v celém světě jen židé s německými nebo ruskými jmény snaží se vybudovat nové židovské umění. V Americe vzniká škola skladatelská za vedení Arnošta Blocha, v SSSR je též několik výrazných jmen s Michalem Gněsinem v čele. Jedni skládají díla o „Israeli“, o „Jerusalemu“, používají melodií „Kol nidrei“ a jiných zpěvů ze synagogy, jiní hledají svéráz v žargonových melodiích. Ale hudba, sloh, prostředky a výraz jsou v arijském, evropském duchu, jen kolorit, zevnější ráz a tendence se odlišují.

Asimilační pokusy německých židů ztroskotaly, hledají vlastní národnost, ale nemají dosti síly, aby překonali, co v nich vytvořila staletí.

Největší státnickou moudrostí vládce Německa by bylo, kdyby německé židy pomáhal asimilovat.

Kdo vládne dnes v hudbě?

Snad někdo by řekl, že židé, když hudbu tak podporují. Ale mýlil by se. Dnes vládou politické strany v hudbě jako v celém našem veřejném životě. Jsme tak zpolitizováni, že ani nedýcháme bez legitimace některé strany. Hitler neodstranil politických stran, ale zavedl diktaturu jediné strany. Po takovém velkém činu dnes touží lidé. Přejí si silné ruky a bojí se jí zároveň.

Jak politické strany zmocnily se hudby? Světová válka vyvrcholila romantismus svou velikostí a monumentálností, ale zároveň jej ukončila. V požáru světa, v hromu a blesku strašné kanonády, zanikla velikost a majestát osobnosti ztratil cenu. Národní vědomí je jiné než před válkou, není vlastenčením a horováním. Na místě subjektivního cítění národního vystupují požadavky politických hodnot. To vede v umění k ztrátě citu a krásy. Umělec je dnes jedincem zcela rovným svým spoluobčanům. Jeho výjimečné postavení kdysi dobyté bohatstvím nitra a silou ducha ztrácí kouzlo a moc. Umění neláká, nevábí, neblaží, je jen kulturní potřebou, a společnost uznává je proto, že musí.

Tak umění je v područí poměrů na místě, aby jim vládlo a je vedlo.

Nucené a dobrovolné „dovolené“
v Německu.

Dočítáme se ještě stále v novinách, že ten neb onen vynikající umělec v Německu opouští své místo. Jde „na dovolenou“. Zpravidla se ihned objeví otázka, zda je žid nebo marxista. Tak odcházejí významní pracovníci, světoví umělci, osvědčené hlavy a dovedné ruce dirigentů a virtuosů. Na jejich místo nastupují nová jména, světu doposud neznámá. Patrně příslušníci vlád-

noucí politické strany. Svět jde dál, kolo osudu se točí bez zastavení. Pallenberg hraje po západočeských láních s velkým úspěchem „Wem Gott gibt ein Amt“. Nu, ovšem v úřadě, je-li „zaběhnut“ jak se říká v úřední hantýrce, nemůže se nic stát, nejvýše zůstane vše při starém a nic nového se nevymyslí. Ale v umění, tu potřebí je stále individualit.

Dostanou se přes hranice Německa noví umělci, kterých doposud nikdo nezná? Největší procento německých umělců uznaných cizinou byli židé nebo volní, svobodomyšlní občané. I moderní dirigent Scherchen, známý přítel Aloise Háby, odešel dobrovolně z Německa a usazuje se ve Štrasburku. K nám do Československa uteklo se podobných osob více. Chystají se k nové práci za našeho pohostinství. Nevrátí se zpět domů? Nebojme se jich, nezaberou nám místa. Naopak přinášejí nové myšlenky.

Jsou doby zlé v celém světě. Když je bída, tak se lidé hašteří.

Nové naděje v soumraku.

Všichni, kdo mají zájem, se ptají, zda v Německu mohou existovat bez spolupráce těch, které vypověděli. Uvádí se, že velký národ, který zrodil Richarda Wagnera, Beethovena, Haydna, Mozarta a Schuberta, může snadno dále pracovat bez hrstky emigrantů, třeba vynikajících. Nepřátelé Němců zase přicházejí s oblíbeným a laciným argumentem, že Mozart byl vychován v italské hudbě, že Haydn je polovičním Slovanem, že Beethovenovi předci pocházeli z Holandska a že Schubert je dítě Vídně, smíšená krev germánská, vlašská a slovanská. Takový názor na umění je neumělecký, čistě politický. V umění rozhoduje skutečná kvalita, kterou tvoří osobnost tvůrce, bez ohledu na národní příslušnost. Krása v umění je všenárodní a všelidská.

Zda Němci stačí na nový stav věcí v hudbě, je otázkou světovou a ne pouze německou. Zvítězí a pronikne jen ten, kdo má bohatý poklad, ať je to zlato v tresoru nebo nový fond myšlenkový v hlavě. Wagner již to tušil, když zdůraznil hudbou význam „Zlata Rýna“.

Celý svět však dnes stůně. Hledá se východisko z labyrintu, snažíme se prorazit začarovaný kruh, oči jsou zalepeny klamem a mámením. Zájem se kříží, je nedostatek všeho. Nejvíce schází dobrých nápadů. Každý národ si myslí, že je nejchytřejší a že zvítězí. Němci jsou přesvědčeni, že hitlerismus je zachrání, obětují pro novou ideu všechno, i získané statky. Stohy hořících knih, zničené existence, jsou obětmi novému božství. Takové doby jsou jen tehdy plodné, když se v nich nečekaně zrodí genius, náhle jako zjevení vzletne k nebi myšlenka dobra a krásy. To ovšem dnes v Německu nevidíme, ani nečekáme. Všude jen zničení a zkáza.

Proto hitlerismus nezasáhne do vývoje hudby v Německu, i když má nejlepší snahu probudit národní umění. Národní socialisté pokládají to za svou politickou povinnost.

Před nedávnem v německém rozhlase ozývaly se dětské hlasy a zpívaly národní píseň. Učitel předříkával text a hrál melodii na zobcovou flétnu. Coś idylického a smutného. Národ se učí znovu národní písni. Národní umění se však takto neprobudí, je již pozdě. Líbí-li se dnes lidový nápěv, v Německu obzvláště horují pro prosté a líbivé melodie, není to z nadšení národního, ale pro přístupnost a pro odpočinek ze složitého a neosobního umění dneška.

Nezbývá než čekat na spásu. Jsme jako ve Starém zá-

koně židé na poušti, naříkáme a voláme o pomoc. Vy-nořuje se poslední naděje, mesiáš.

Ten jedině překoná Wagnerův „Soumrak bohů“, jenž se nyní naplňuje.

doba a lidé

Occidentalis:

U nás a u nich

(Dva roky v SSSR. III.)

Propaganda.

„U nás a u nich“ je nejoblíbenější heslo sovětské propagace, heslo, kterému jsem také kdysi neochvějně věřil a které mne přesvědčovalo se stejnou pádností. Obrázky k němu v sovětských plakátech, na sovětských propagačních pohlednicích, ve všech časopisech, všude jsou tak sugestivně voleny, všude jsou sestaveny pro naivního diváka, jenž nemůže přezkoumat jejich správnost. Využívá se tu zvláštního druhu moderní technické lži, lži tak zvané fotografické reportáže, využívá se naivní víry čtenáře, že fotografie je věc naprosto spolehlivá, že fotografický aparát nikdy nelže. A zatím se dá sotva kterým prostředkem lháti tak přesvědčivě, jako fotografickým objektivem.

Vidíme tu na příklad pod titulem „U nás“, to je v Sovětském svazu: perspektivně do dálky se zmenšující snímek velikých traktorů, na nichž sedí dělníci, s titulem, vysvětlujícím, že je to traktorová kolonie na tockarevské M. T. C. před východem do pole v kraji ruského černozeří — zatím co protější obrázek s titulem „U nich“ ukazuje ve stejné perspektivě řadu traktorů americké armády, které však jsou připraveny k dělům a nesou na sobě vojáky v bílých stejnokrojích. Obrázek je vzat z Havajských ostrovů, aby současně sloužil k ilustraci potlačování barevných ras. Propagační metoda je dobrá: paralelism se zdá dokonalý, fotografický záběr sovětských dělníků na traktorech je proveden zdola, takže vypadají jako titanové na svých místech. Jediné, co tento propagační snímek zapomíná říci, je, že by se dalo totéž ukázat také se stejnou přesvědčivostí obráceně: řada sovětských děl vlečených sovětskými, nebo raději americkými traktory (poněvadž rudou armádu není možno zásobiti domácím zbožím třetího řádu) a proti tomu ukázat sta a sta evropských sedláků, kteří v docela dalekých a idylických vesničkách používají traktorů pro svá pole. A jak s nimi dovedou zacházeti a jak ty stroje dobře běhají, zatím co se ku podivu pod rukama ruského dělníka i nejlepší motor zkaží během jediného roku.

Člověk za mřížemi se dívá na svět.

Tak vypadá představa světa v očích mladého dělníka nebo venkovana, jenž už po patnáct let nespátřil jediného obrázku z ciziny, jenž nepozná již od posledních čtyř let ani cizích filmů, jenž nemá žádné představy o skutečném životě v západních zemích. Přinésti těmto lidem několik ilustrovaných časopisů ze západních zemí, dát jim do rukou i komunistické ilustrované listy, vydávané francouzsky, německy nebo anglicky, to by bylo nejhroznější protirevoluční propagandou. Neboť by otevřelo lidem oči, že něco nesouhlasí v jejich představách, které jim jsou stále vštěpovány.

Podle těchto obrázků vidíme, že v Evropě se dělnické děti živí tím, že za dveřmi velikých restaurantů pojdají

odpadky potravin, že děti v Evropě mají na sobě jen tmavou pytlou, jsou špinavé, mají ustrašené oči a čepice naražené hluboko na odstávající uši. Pod tím je snímek sovětského dětského štěstí: jídelna č. 32 sokolnického rayonu, která živí denně 700 dětí, z nichž je 250 dětí neorganisoovaných ve straně: sovětské děti mají světlé a bílé šaty, čisté límečky, na stolech s čistými ubrusy mají před sebou plno jídla, sedí všechny způsobně za stoly jako malí angličtí gentlemani. Obrázek reklamní jídelny také zamíčuje: kolik dětí v Rusku dnes takhle jí? Kolik jich umře bídou a na tyfus někde vedle cesty? Obrázek z Evropy vypadá, jako by byl pořízen ad hoc na objednávku, a neříká, že i kdyby byl snímek z Evropy pravý, byl fotografován jako do očí bijící, že desetitisíce dělnických dětí v demokratickém státě žijí i při dnešní krizi jako malí princové proti dětem moskevským nebo leningradským, nemluvě ani o dalekém venkově. Když jsem přijel po návratu ze Sovětského svazu po prvé zase do průmyslových měst francouzských, připadalo mi, že jsem se ocitl v hotovém ráji dělníků, ve srovnání se štěstím socialistického státu.

Imaginární grandhotely pro proletáře.

Přesvědčil jsem se na vesnicích, na kolchozech a v továrnách v Rusku, že lidé skutečně těmto představám o světě věří. Jsou plni strašlivé bídy, deprimovaní a beznadějní, plní zvířecího smutku a bezmoci, protože myslí: jinde na světě je ještě hůř. Alespoň na fotografiích, které se v milionech rozdávají v klubech za pohlednice, je viděti kolony šťastných dělníků, kteří vypadají jako mladí obři a zářící štěstím, sestupují do šachty svobody v Donském basínu, a naproti tomu postavili „Jitro evropského dělníka“: na schodech berlínského divadla se povalují nezaměstnaní, hlavy jim visí mezi ramena, ruce mají bezvládně skleslé na kolena nebo v nich zoufale svírají hlavy, nikomu není viděti do černé tváře, z kalhot jim čouhají nohy v rozbitých botách. Je to dobrá režie protikladu, a prostí lidé tomu skutečně uvěří.

Jinak je s intelektuály, i se sovětskými intelektuály, kteří mají také notnou dávku autoironie, jak o tom svědčí ostatně i spousty sovětských anekdot. Měl jsem několik známých, kteří mi v poslední době nosili sovětské propagační obrázky a s ironií mi vysvětlovali: podívej se, „Jak bydlí dělník“: „U nich“, na okrajích velkoměst, třeba tady v Düsseldorfu, rostou po zoufalých periferiích kolem sídel kapitalistů z dřevěných latí sbité „kolonie hoře“, jak je pod obrázkem napsáno, tak bydlí evropský dělník a evropský nezaměstnaný. Naproti tomu „U nás“, obrázek plný slunečního jasu, pohled do jedné ulice třípatrových domků mezi trávníky, všechny mají široká okna, jsou postaveny na Traktorové třídě v Leningradu a titulek tvrdí, že prý takové čtvrti vyrůstají v Sovětském svazu kolem každé továrny. To není pravda, tady propagandisté trochu přestřelili, nemají se tvrdit věci, které si může každý sám překontrolovati. Není však vyloučeno, že tenhle obrázek byl určen jen pro propagandu v končinách dalekého východu, tam na druhém konci světa. Ti lidé se totiž nikdy nepřijdou podívat ze svých ztracených samot do ulic města Lenina, a kdybyste je sem přenesli, budou jim všechna ta rozbitá okna, rozbité fasády a rozbité dlažby přece jen zábrakem.

Kapitalistovi patří cutaway

Takovou představu má sovětský prostý člověk o světě: divocí a jízliví kapitalisté v cylindru a cutawayi (v každém sovětském filmu a v divadelní hře má kapita-

lista vždycky cylindr a cutaway) od rána do noci do sebe cpou raky, pirožky a šampaňské, zatím co nechávají dělníky a nezaměstnané stát po celé hodiny ve frontě, než jim dají na den koflík kávy. Je to namalováno na obrázku, který prý je vzat z Ameriky: dělníci se splihlými vousy tu vypadají vyhladověle, mají dlouhé hubené tváře a splihlé vousy, dívají se zvířecky do svých šálků. Jinde zase stojí na dvoře dělníci a pojídají odpadky, které se vyhazují z velikých restaurantů. „Motiv velikých restaurantů“ a „motiv pojídání odpadků“ se zřejmě vrací. Příslušné obrázky sovětské k tomu líčí rodné štěstí, bohatě prostřené stoly s tlustými a spokojenými dělníci, číšníci v bílých pláštích, kteří obsluhují mladé dělníky kypící zdravím, před nimiž stojí na stole karafy vody a sklenky vína a květiny, a jídla, jichž je docela nazbyt. Taková představa se dá patnáctiletým opakovaním lidem skutečně vštípit. U sovětské inteligence vyvolává posměch, hořký a bezmocný. Protože každý už resignoval a nevěří už ve splnění té strašné touhy, dostati se jednou odtud ven, spokojuje se s cynismem. Sovětský Bazarov se nijak neliší od carského.

Zejména mezi umělci, malíři, hudebníky, poety, filmaři jsem potkával stále znovu lidi, kteří se flegmaticky přizpůsobili a nevěří dnešku ani zítřku. Opravdu nadaný malíř, jenž by něco dokázal, maluje dnes podle písemné objednávky:

- „Dodejte: 1 Lenina v rozměru 1.50 m × 2.00 m,
- 1 Vorošilova formátu 0.80 m × 1.10 m,
- 3 Staliny formátu 2.00 m × 3.00 m.

To není žert, to je faktum. Jako fotografická reportáž, tak slouží dnes v Sovětském Rusku i malířství bezvýhradně propagandě. Volná volba námětů u malíře je předsudek měšťanské kultury. Dělati na objednávku portréty slavných mužů podle dodané fotografie není nic překvapujícího. Vedle portretů velikých revolucionářů se malují už jen traktory, továrny a rudá armáda.

K u r s h r d i n ů s e m ě n í .

Kurs, v jakém stojí portréty jednotlivých revolucionářů, se ovšem mění. Je samozřejmé, že Trocký všude zmizel s povrchu země a z dohledu lidských očí, nechtěl bych však na to vzít jed, že jeho portréty skutečně byly zničeny, neboť lidé se stali už nedůvěřivými v ohledu na délku trvání lidské slávy a délky revolucionářských zásluh. Jako se za francouzské revoluce střídalo zbožňování všech těch Mirabeauů, Lafayettů, Dantonů, Robespierů a Maratů, Vernigaudů, Condorcetů a Desmoulinů a hned po několika měsících bylo nahrazováno stejně vášnivou nenávisť, a jako lidé s nadšením běželi za károu k popravě někoho, kdo byl ještě včera obráncem a hrdinou vlasti, tak je tomu i dnes v Rusku. Trocký zmizel a byl nahrazen ve všech úřednách olejomalbami a olejotisky Stalina. Lenin dnes již proti Stalinovi stojí stranou, ačkoli Stalin se nám prohlašuje za „nejlepšího žáka Lenina“ a ačkoliv s pýchou ukazuje jedinou svou fotografii, na níž je na lavičce ve společnosti Leninově, z doby, kdy Lenin byl již nemocen. Tato fotografie dělá dobré propagační služby Stalinovi, o němž je známo, že ho Lenin neměl příliš rád.

Stalin tedy visí na všech stěnách, pořad ostatních hrdinů se však mění. Kalinin visí ještě v zasedacích síních, zatím co Rykov už putoval někde do předsíní, Bucharin visí někde v šatnách, zatím co Kaganovič nastupuje cestu opačnou. Posuzujete-li popularitu jednotlivých vůdců proletariátu podle množství portretů v oleji,

jež jsou objednávané od malířů, byla by dnešní stupnice zásluh o revoluci asi tato: na prvním místě Stalin, po něm Kaganovič, pak Molotov, Vorošilov, Budjonnyj a pak teprve ostatní.

Rudá romantika.

Propaganda zaujala úplně pole tam, kde dříve bylo malířství. Není divu, že při těchto metodách není dnes v Rusku ani stopy po nějakém „moderním umění“. Všechny původní pokusy o to dnes jsou rozmetány. Rusko dnes nemá jediného malíře, který by jinde ve světě mohl něco znamenati, alespoň ne žádným dílem, dnes v Rusku vzniklým. Každý pracuje potud, pokud jest ochoten vyhovovati objednávkám: „Dodejte jeden celkový pohled na továrnu podle přiložené fotografie, s provedením, jak tato továrna bude vypadati, až bude dostavěna,“ při tom už každý z malířů ví, co se od něho žádá: všechno do detailu a čistě provedeno, mohutně idealisováno a viděno romanticky. Tyto obrázky vypadají navlas tak jako olejomalby v pracovnách centrálních ředitelů amerických, které zachovávají potomstvu utěšený pohled na továrnu na drátěné spináčky, založené pradědem firmy, nebo jako obrazy v zasedacích síních velikých pojišťoven a bank, které zobrazují krásné pohledy na všechny filiálky firmy v různých městech kontingentu.

Malíř dostane objednávku: „Dodejte tři dělníky s kladivy na ramenou,“ a už dobře ví, že se od něho žádá heroická alegorie, se září ohně na tvářích, s rudou oblohou s dýmem v pozadí, snědá lesknoucí se těla a atletické zdraví všech zobrazených. Přijímají se jen obrazy malované s fotografickou věrností a s optimisticky hrdinným zvětčením, každý detail musí být přesně vyplán a každý knoflík na kabátě se musí dát spočítat. Takovíhle industriální malíři ještě dnes jsou v Rusku slušně placeni, a znal jsem mnohé, kteří vydělávali horentní sumy, 200.000 až 300.000 rublů ročně.

Na každém pozadí obrazu musí někde na domě vláti rudý prapor, hvězdy a srpy jsou nezbytnými rekvizitami tohoto podnikání, které nemá s uměním nic společného. Vláda oficiálně podporuje tyto směry a staví se přímo proti kubismu, expresionismu a proti všem úsilím o stylový výraz, a podporuje romantický pseudorealism. Slovo „romantika“ už daleko nezní v Sovětském svazu jako nadávka nebo jako znak zpátečnictví, jak se mylně domnívají lidé na Západě. Slyšel jsem a četl jsem často projevy mužů, kteří udávali směr a kulturní módu: „Skutečnost musí být viděna romanticky, pokud je to ve službách revoluce. Proč bychom neměli být romantičtí? Ovšem, tato romantika musí předem podávati příští šťastného světa, jak bude vypadati pod vládou proletariátu. Romantika musí být rudá.“

Od avantgardy ke kýči.

Je to zajímavé, jak všechny diktatury podnikají stejnou cestu od estetického avantgardismu k barvotiskovému kýči: italský fašism, ve svých počátcích oficiálně futuristický, ztotožňující se s nejbáznivějšími výstřelky Marinettiho, během roků docela ochladl ze svého stylistického nadšení. Na cestě k popularitě se každý revoluční směr, čím dále je od revoluce, oddaluje od své exkluzivnosti estetické a nalézá bezpečnost v kýči, který potíral. Fašistická Itálie, jak jsem se nyní přesvědčil, dnes už nemá vůbec umění, stejně jako ho nemá sovětské Rusko.

Každý, kdo nemaluje konformně, nedostane prostě zakázky, a kdo nemá zakázek, nemá z čeho žít. Malíři

v sovětském Rusku jsou dnes závislejší od svých chleboďárců nežli malíři v ostatním světě vůbec kdy záviseli od svých monarchistických mecenášů a dvorních příznivců.

Největším odběratelem obrazů je rudá armáda. Vojáci jsou ještě stejně pod Napoleonem, jako pod Stalinem, rádi se podívají pohledům na své uniformy, knoflíky a svá řemení: čím prchavější jsou jejich úspěchy na této zemi, tím více si zakládají na portrétech věčných mistrů. Vůdčově červené armády se nijak neliší od svých západních nebo východních kolegů v řemesle. Můžete z toho mít radost, kolik na cestě Ruskem najdete jejich kontrfejí v obrovských formátech, rozlehlých pláten, jak věrně na nich jsou vymalovány všechny medaile, všechny lesklé šňůrky, všechny knoflíky, všechny odznaky šarže. Vedle portrétů červených vojáků objednávali se v Rusku od malířů ve velikých kvantech obrazy těchto námětů:

Červený armějce v ocelové přilbě, šedozelené uniformě, nahnutý dozadu v hlubokém výklonu, chystající se právě vymrštit ruční granát. Dole rozrytá země, obrys drátěného záseku proti rudé obloze.

Obraz sovětských manévru, veliká pláň při pohledu s výše, až k samému obzoru pokrytá řadami jedoucích tanků, ve vzduchu vybuchují granáty, flotila sovětských aeroplánů svítí na jasné obloze.

Útok sovětské letecké eskadry v bojových klínových šicích, jako hejna přesně seřazených vlaštovek stojí na obloze vedle sebe našpendlené obrazy aeroplánů, do dálky se perspektivně zmenšujících, ale tak seřazených, aby přední nikdy nezakrýval velice zřetelně namalovanou odlišovací značku zadního.

Rudý hrdina: nadživotní portret sovětského vojáka, v ideální výzbroji, se všemi knoflíky, všechno je krásně vyžehleno, jeho tvář je sympaticky opálena a září visionářským pohledem do budoucnosti.

Neméně oblíbeny jsou obrázky „války budoucnosti“, na nichž přímo dojmavou je teoretická láska dnešních lidí v Rusku ke strojům, k materiálu, ke kolečkům a páčkám, jež musejí býti vždycky namalovány s naprostou spolehlivostí technickou. Rus totiž miluje abstraktní obrazy strojů, zatím co se skutečnými stroji zachází hanebně. Navlas stejně, jako Lenin, jenž miloval abstraktní lidstvo a jednotlivé lidi s klidem odpravoval.

věda a práce

I. E. Georg:

Regulace porodnosti

Autor knihy „Pohlavní život v manželství“, o níž byla učiněna zmínka nedávno i v tomto časopise a o jejímž obsahu se vede horlivá diskuse v lékařských kruzích, zaslal nám tento článek. Připomínám, že celá teorie je ovšem teprve ve stadiu polemik. Připomínám také, že autor, pokud je nám známo, je blízek katolicismu.

Přirozená regulace přestala.

Jak etnologové učí, provádí regulaci porodnosti u primitivních národů sama příroda: žena kojí děti dva až tři roky a je po tuto dobu neplodná. Proto tam následují po sobě porody po třech až čtyřech letech. Síly ženiny se tím nevyčerpávají, rodina se nestane příliš četnou a vzrůst národa je mírný a snesitelný.

Vlivem civilisace přestala tato přírodní regulace. Avšak obecná úmrtnost a zvláště úmrtnost kojenců byla až do minulého století tak velká, že přebytek porodů byl nepatrný, a ani rodiny nebyly příliš veliké, ani národy se o mnoho nezvětšily. Přesto že porodnost dosáhla 40 až 50% ročně — číslo, které se nám dnes zdá téměř nemožným — obyvatelstvo během středověku se udrželo početně stále na téměř stejné výši. Ovšem měly tehdy na úmrtnost velký vliv i různé jiné činitele, jako války, mor a pod.

Skutečným problémem stal se vzrůst obyvatelstva teprve v druhé polovici minulého století, kdy pokroky v lékařské vědě a hygieně, jakož i obecně zvětšený blahobyt způsobily silný pokles úmrtnosti a tím i náhlý vzrůst přebytku porodů. — Jak nesnesitelnou by nyní byla veliká porodnost minulých staletí, ukáže nám malý výpočet: při nevelké dnešní úmrtnosti museli bychom nyní míti přebytek porodů asi o 20 až 30% ročně. To znamená, že národ by se zdvojnásobil za 25 až 35 let, a za sto let mělo by Československo 120 až 200 milionů obyvatel! — Znamenalo by to zároveň průměrně osm dětí v každém plodném manželství.

Není proto náhodou, že současně s poklesem úmrtnosti počalo lidstvo v civilisovaných zemích vědomě omezovati porodnost. Není to zjev o sobě zavržitelný, jak se často praví, a též není pravda, že by svědomitá regulace porodnosti sama o sobě ohrožovala rodinu nebo národ. Naopak, jest v zájmu zdravé rodiny, aby žena byla šetřena (podobně jako dříve příroda sama ji šetřila a nedopustila, aby téměř každým rokem otěhotnila) a je též v zájmu zdravého a kulturního vývoje rodiny, aby tato nebyla příliš veliká. Normální rodina s průměrně 4 až 5 dětmi zabezpečuje též zdravý vzrůst národa, t. j. zdvojnásobení za 100 až 150 let. Porodnost o 25% ročně (t. j. asi polovice čísla minulých staletí) musíme nyní v civilisovaných zemích pokládati za maximum.

Hospodářské poměry a počet dětí.

Průměrný počet jen tří dětí v rodině by ovšem již nestačil na udržení národa a proto tento průměr principiálně odmítáme. Za normálních poměrů jest morální povinností rodičů míti aspoň čtyři děti a proto jest mravní povinností společnosti, aby všem manželům po stránce hospodářské umožnila také výchovu takového počtu dětí. Malé přídavky, které vyplácí stát svým zaměstnancům, k tomu jen na první dvě děti, jsou naprosto nedostatečné; tento přídávkový systém je přímo protinárodní. — Teprve až společenské zřízení bude umožňovati všem manželům vychovati nejméně čtyři děti (což při dnešních možnostech produkčních jest naprosto proveditelné), můžeme se těšiti na zdravou a kulturní rodinu, která bude základem zdravého vývoje národa.

Hlavní příčiny, které dnes nutí manžely k přílišnému omezení porodnosti, jsou nutnost výdělečné práce žen mimo dům a nedostatečnost platů mladých mužů. Tato nedostatečnost příjmů neumožňuje mužům ženiti se ve správném věku 24 až 26 let, a ženitba po 30. roku jde ovšem na úkor velikosti rodiny. Jako další důvody přistupují ještě u mnohých manželů stálá nejistota v existenci anebo nezaměstnanost.

Morálka a umělá prevence.

I když odmítáme nesevědomité omezování porodnosti, nelze popřít, že existuje jistá nutnost a morální povinnost k vědomé regulaci porodnosti, především proto, že

plodnost ženy je větší, než odpovídá požadavkům jejího zdraví, normální velikosti rodiny a normálnímu vývoji národa. K tomu se mohou v jednotlivých případech ještě přidružiti další důvody, zdravotnické, hygienické nebo hospodářské.

Bylo mi vytýkáno, že ačkoliv uznávám morální povinnost vědomé regulace porodnosti, zavrhuji zásadně umělou prevenci a potrat jakožto prostředky k tomu, a že ve své knize doporučuji jediné dočasnou zdrženlivost v plodných dnech měsíčního cyklu ženy a odkládání styků na dny fyziologické neplodnosti ženy. Je prý sofistika v tvrzení, že mnou doporučený způsob k zabránění početí je mravně nezávadný, ježto jest v souladu s přírodou, kdežto prevence umělá je špatná, ačkoliv výsledek jest tentýž.

Jak jsem již ve své knize, v kapitole o morálce podotkl, nedostačuje fakt, že cíl lidského jednání je dobrý — jest třeba, aby i prostředek k dosažení tohoto cíle byl nezávadným. Neboť opačný názor by znamenal hájiti thesi, že účel posvěcuje prostředky, což žádný vážný etik jistě netvrdí. V tomto bodu se jistě ještě téměř všichni se mnou shodnou, ale co někteří nechtějí uznat, je moje tvrzení, že umělá prevence je prostředkem o sobě špatným.

Jsem dalek toho, abych všeobecně nějaký skutek pokládal za lepší jediné proto, že je přírodní. Tato výtku dra Ráďla je velkým nedorozuměním. Jest naopak účelem člověka, obdařeného rozumem a svobodnou vůlí, aby si podmanil zemi. Právě v nadvládě člověka nad přírodou, kde je toho třeba, v účelném a důmyslném řízení, užívání nebo potlačování přírodních sil, spočívá lidská kultura. Ale ne každé užívání nebo potlačování přírodních sil jest již kulturou.

Proč odmítám umělou prevenci.

Zdůrazňoval-li jsem ve své knize přirozenost v sexuální sféře, pak jsem tak činil především z dvojího důvodu: jednak není možné žádné zdokonalování manželského styku t. zv. „kulturou“; jinak protože právě nové učení Ogino-Knausovo jasně poukazuje na to, že u člověka nemá sexuální styk biologický význam jenom v plození, jako u zvířat, a jak se dříve mylně předpokládalo i u člověka, nýbrž má u člověka ještě jiný biologický význam, a to pro manžele samotné. Neboť oplodnění u ženy je možné jen během dvou dnů v každém měsíčním cyklu (oplozovací schopnost spermia trvá, podle Knause, 30 hodin, a životuschopnost vajíčka, podle Grossera, jen několik málo hodin); ostatní dobu je žena neplodná. Přesto nutká zdravá přirozenost k více méně stálému stýkání se, beze vztahu k období plodnosti. Příroda nic nedělá zbytečně. Zařídila všecko účelně a již z toho můžeme souditi, že i neplodný normální styk má svůj velký pozitivní význam. To jest mým vědeckým důvodem, proč odmítám porušení sexuálního styku umělou prevencí.

Morálka vždy uznává umělé různé prostředky, jako brejle, umělé zuby, protézy a pod., které nahrazují nebo stupňují přirozený úkon, ale o podobnou věc při prevenci nejde. Naopak, normální přirozený úkon má prevencí býti zmařen.

Když chce příroda dosáhnouti nějakého účelu, spojuje často onen akt, který k tomu účelu směřuje, s po-

žitkem, a na druhé straně pomstí porušení tohoto aktu různými zlými následky.

Jistě nikdo nebude tvrdit, že umělá prevence zvyšuje onu radost, kterou příroda obdařila manželský akt. Naopak, všechny preventivní manipulace jsou více méně rušivé. Avšak nedosti na tom. Veškeré umělé preventivní záměry jsou též více méně škodlivé. Existuje obšírná lékařská literatura o tom, jak různé způsoby prevence poškozují zdraví, zvláště zdraví žen, a že některé z nich často mají za následek ženskou frigiditu. Gynekolog dr. Raoul de Gouchteneere dává o tom dobrý přehled ve své knize „Limitation des Naissances“.

Veřejnosti méně známy jsou další důvody proti umělé prevenci, které vyplývají z nepřímého poškození na zdraví následkem prevence: každým porušením normálního styku jsou manželé, zvláště žena, oloupeni o blahodárné fyziologické vlivy aktu. Ani věda nevěnovala ještě této stránce problému dostatečné pozornosti.

Ženský organismus absorbuje nějaké látky z ejakulátu, které pak působí na vnitřní sekreci ženy. Prof. Laffont o tom psal (1929) a tvrdil, že tyto látky podporují fyzický vývoj ženy, kdežto jejich nedostatek způsobuje duševní a tělesné potíže. Tato these jest experimentálně dokázána a užívá se jí též i v terapii. Různé potíže menstruační, ovariální, thyroïdní, kožní, nervové a psychické dají se u ženy léčit mužskými sexuálními hormony. Dr. Drouin přímo tvrdí, že žena potřebuje pro svou fysio-psychologickou rovnováhu jistých látek z mužského organismu, z t. zv. akcesorních sexuálních žláz. — Nemohu se o této otázce tu šířit a odkazují na odbornou literaturu.

Nutno tudíž konstatovati, že umělá prevence je především bezprávi na ženě, ale poškozují i mužský organismus. Sedillot uvádí, že žena, která se oddává nepřírozeným stykům, stane se, fyziologicky řečeno, nenormální a pocítí brzy zlé následky fyzické, hlavně nervové a žlázové.

Je pravda, že náboženské nazírání, katolické a židovské, které stejně zavrhuje umělou prevenci, se neopírá o tyto poměrně nové poznatky fyziologie, a že důvody pro přirozený styk jsou pro věřícího člověka mnohem hlubšího a závažnějšího rázu. — Snažil jsem se však na tomto místě krátce naznačiti ne náboženské, nýbrž světsko-vědecké důvody proti nepřirozenosti v manželství a mám za to, že z mých vývodů je vidět, že morální zákon tu chrání skutečné hodnoty. Není proto sofistickou, zavrhuje-li se umělá prevence a zároveň se uznává jako dovolený způsob k zabránění početí odkládání styků na neplodné dny ženy.

Ale aby mi bylo dobře rozuměno, netvrdím, že „přirozené“ zabránění početí je vždycky dobrým skutkem. Toho jsem dalek. Říkám-li, že je to způsob o sobě dovolený, znamená to, že záleží ještě v každém jednotlivém případě na pohnutkách a dostatečných důvodech manželů, aby užívání této metody bylo chvalitebné nebo zavržitelné. Kdo se vyhýbá potomkům z nečestných důvodů, jedná špatně, ať to dělá kterýmkoliv způsobem, třeba úplnou abstinencí. Poukázati v takovém případě na nezávadnost prostředků, bylo by ovšem sofistickou.

A s k e s e n e n í i d e á l e m .

Velký význam objevů Ogino-Knausových a metody Smuldersovy, vybudované na těchto objevech, tkví v tom, že umožňují zdravý a normální manželský život i tehdy, když jsou vážné důvody proti plození, a že umožňují vědomou a svědomitou regulaci porodnosti

i věřícím katolíkům, židům, některým kruhům protestantským (ne všichni protestanti odmítají umělou prevenci) atd., kteří doposud neměli jiného východiska než úplnou abstinenci. Trvalá abstinence však není nikterak ve prospěch manželů. Nehledě k dobrovolné zdrženlivosti věřících manželů z asketických důvodů, kterou dlužno posuzovati jinak, musí se říci, že déle trvající vynucená zdrženlivost mezi zdravými, potentními a milujícími se manžely je závadná a nikterak není manželským ideálem. Ohrožuje duševní soulad manželů a pevnost manželského svazku, a má v zápětí všelijaké psychické, nervové a jiné fyzické zlé následky, takže s čistě lékařského stanoviska manželům ji nemůžeme doporučiti.

K tomu přistupuje ještě mravní nebezpečí abstinence, že totiž jeden z manželů nemá dostatečných sil k tomu heroismu a poruší věrnost. Jakou katastrofu to může znamenati právě u manželů ušlechtilých, kteří zápasili o tento heroický úkon, o tom sem tam život dává příklady.

Postará-li se stát, třeba prostřednictvím ministerstva zdravotnictví, o to, aby se znalost metody Smuldersovy (dosud jediné správné a spolehlivé) rozšířila mezi lidem, a převezmou-li nemocenské pokladny odbornou poradu žen (neboť zvláště v případech těžké indikace a při porušení ovariálního cyklu má ženám raditi zkušený lékař), bude další debata o § 144 snad zbytečná.

Pro všechny uvedené výhody nelze nový způsob vědomé regulace porodnosti ani dosti oceniti, a myslím, že je-li možná skutečná kultura v manželských stycích, patří k ní bezpodmínečně znalost o plodných a neplodných dnech ženy.

J e n o v á m e t o d a s p o l e h l i v á ?

Často a často slyším námitku: je to všechno dobré s tou Smuldersovou metodou — jen je-li také správná a spolehlivá? vždyť tolik lékařů ji prohlašuje za nedokázanou nebo přímo za špatnou.

Nemohu se tu šířiti o odborně vědecké stránce problému. Doufám však, že zakrátko vyjde můj článek v odborném listě, kde rozebírám všechny námitky a dokazuji, že fyziologické předpoklady metody jsou naprosto experimentálně prokázány, a že metoda se v praxi plně osvědčila. Zdánlivé nezdravy, jichž jest nepatrný počet, nejsou dostatečně doloženy, aby se z nich mohly vyvoditi důkazy proti metodě.

Nedivme se, že je ještě tolik lékařů proti této metodě: je nová a každá nová věc musí se nejprve probojovati proti zastaralým názorům, byť i největších vědeckých autorit. V době vědeckého a technického pokroku nesmí nás to překvapiti. Když Karel Ludvík Schleich na chirurgickém sjezdu v r. 1898 referoval o svém objevu lokální anesthésie, vysmíval se mu celý kongres, a všech přítomných 800 lékařských autorit prohlásilo tento způsob za nemožný. A nyní —?

Také námitka, že praktické zkušenosti s touto metodou jsou ještě malé, nyní již neplatí. — Ogino uveřejnil již značný počet pozorování v německém odborném písemnictví do roku 1932 a nedávno mi psal, že další jeho zkušenosti stále a stále potvrzují správnost jeho nauky. Smuldersových zkušeností, které se vztahují na vlastní jeho lékařskou praxi, je již několik set; některá z těchto manželství opatroval dva až tři roky a to bez jediného případu nezdaru. Jeho zkušenosti zaujímají tedy několik tisíc cyklů, u manželů, jejichž plodnost jest několikanásobně dokázána. — Z Batavie sdělil

již loni dr. Remmelts, profesor gynekologie na tamější universitě, svoje pozorování na 20 ženách, která úplně potvrzují správnost Smuldersovy metody. — Gynekolog dr. De Guchteneere pozoroval 43 manželů, některé dva roky, a oznamuje vesměs dobrý výsledek. — Embryolog C. G. Hartman, na Carnegie-Institution ve Washingtonu, potvrdil v květnu t. r. v časopisu neomalthusianistů (!) „Birth Control Review“, že tato metoda, kterou zná jen neúplně, poskytuje stejnou bezpečnost jako umělá prevence. Ve skutečnosti však poskytuje mnohem větší bezpečnost. Hartmanův krajan, gynekolog Miller (Hobart) uveřejnil v červnu t. r. svoje pozorování 97 manželství různé konstituce a různé národnosti, a souhlasí úplně se Smuldersem. Též v červnu ozval se znovu profesor Knaus. Zdůrazňuje planost veškerých teoretických námitek a přináší další případy z praxe. Dr. Engelhard, profesor gynekologie v Holandsku, též nedávno uveřejnil nové teoretické a praktické potvrzení správnosti Smuldersovy metody. — Mohl bych jmenovati ještě řadu lékařů ve prospěch této metody. I já stále a stále dostávám zprávy o plném úspěchu metody v mé knize popsané. Dr. Latz, profesor gynekologie na universitě v Chicagu, který též má hojnost praktických zkušeností, uveřejnil minulý měsíc přehled o praktických zkušenostech a došel k závěru, že správnost metody je již doložena více než 50.000 případy. Odborník ovšem nepřipisuje takovým číslům rozhodující význam. Jeho více nebo jediné přesvědčuje experimentální důkaz fyziologických základů metody, a tento důkaz nám věda skutečně poskytla.

Proti této rozsáhlé a vesměs dobré zkušenosti bylo v mezinárodní literatuře, pokud ji znám, celkem uveřejněno 10 případů nezdaru, z toho 5 u nás. Z těchto část sama odpadá, jelikož lékař, který je uveřejnil, neznal dostatečně metodu, a uvádí data, z nichž je zřejmo, že kohabítace padla právě do koncepčního termínu (podrobnosti o tom na jiném místě). Ani u ostatních případů není dostatečně doloženo, že jde skutečně o neúspěch metody. Avšak i kdyby metoda byla doopravdy, řekněme v pěti z těchto deseti případů selhala (což arci není dokázáno), znamenalo by to 0.1% nejistoty. A tu se táží: která metoda umělé prevence vykazuje takovou jistotu?! V případech, kde lékař, dr. Smulders prováděl osobně poradu manželů, byla bezpečnost naprosto stoprocentní.

Chci ještě odpovědět na

různě menší námítky a pochybnosti, které se o metodě projevíly.

Proč prý činím rozdíl mezi metodou Smuldersovou a Knausovou? — Označení „metoda Ogino-Knausova“ pochází od Smulderse a s počátku převzal jsem i já tento název. Není však správný. — Je celá řada experimentátorů (mezi nimi jako nejvýznamnější, avšak ne jediní, Knaus a Ogino), kteří objevili ony fyziologické zjevy, jichž znalost je nezbytná pro metodu v praxi. Tím však není ještě dán způsob postupu v praxi, na kterém v každé „užití“ vědě úspěch závisí. První a dosud jediný, který vypracoval praktickou metodu, byl Holanďan dr. Smulders, bez něhož bychom byli snad teprve na polovici cesty. Jeho metoda se plně osvědčila. Proti ní nebyl dokázán ani jediný případ nezdaru. Nejlépe o ní informuje jeho holandská kniha „Periodieke ont-houding in het huwelijk“ (1933) (pro lékaře).

Smulders je opatrnější než Knaus. Smulders počítá s koncepčním termínem o 8 dnech, Knaus jen s 5. Pro teorii tento kratší termín stačí, v praxi však je riskantní; neboť s malými nepravidelnostmi v ovariálním cyklu se musí vždycky počítati. Osvědčí-li se však přece Knausův způsob, tím lépe!

Někteří kritikové projevíli starost: jak přivedeme k tomu muže, aby dodrželi neplodné dny v zájmu ženy? Myslím, že to není tak nesnadné. Pro velkou většinu mužů stačí důvod, že odpadají nepříjemné preventivní prostředky. Ovšem, tato metoda nepřináší řešení všech sociálních otázek — k tomu není povolána. Proti alkoholikům a pod. se musí postupovat jinak.

Jiní namítli, že počítání dnů u cyklů atd. je neestetické. Pro ty ovšem nezbyvá nic jiného, než bezohledné plození nebo trvalá abstinence, neboť umělá prevence jistě není estetičtější.

Mám vůbec často dojem, že způsob, kterým se tato metoda krituje, je pokrytectvím, zvláště když se projevují populační obavy od bohatých „inteligentů“, kteří sami mají nanejvýš jedno dítě (kdo ví, zda chtěné?), anebo kteří přijímají na místo domovníka, zahradníka, šoféra atd. „jen manžele bezdětné“ a bezohledně propouštějí dělníky, čeledíny atd., otce 5 dětí! Znam takové případy.

Pan dr. Rádl navrhl anketu o úspěchu metody. To nemohu schvalovati. Vědecké otázky nenechají se vždycky řešiti statistickou metodou, tak přeceněnou v době parlamentarismu. Jsou silné politické proudy proti Smuldersově metodě, neboť některé kruhy se nemohou s tím smířiti, že se nyní našla cesta i pro katolíky. Při anketě se též nedá kontrolovati, jestli manželé byli o metodě správně informováni, jestli jí dobře porozuměli a správně se podle ní řídili. To všechno může výsledek ankety skresliti. Jsou tu přece zkušenosti s anketou v komunistickém časopisu „bývalého“ Německa. A otázi se lékařů, co o metodě soudí, je bezcenné. Přírodovědecké otázky nedají se řešiti v interviewech, ty se musí řešiti experimentálně. Navrhuji proto na jiném místě přírodním vědám lépe odpovídající způsob k sbírání spolehlivého materiálu.

Na některých místech je malý zájem o novou metodu. Umělé prostředky prý úplně stačí. Nelze proto ani dosti oceniti zásluhy, které si v tom ohledu zase získávají katolíci o pokrok ve vědě a v kultuře. Hlavně (i když ne výhradně) byli to katoličtí lékaři, kteří se zasloužili o rozšíření metody, a katoličtí manželé byli první a dlouhou dobu téměř jediní, kteří podali praktický důkaz o spolehlivosti metody. Příslovecní „zpátečníci“ osvobodili tím lid od zastaralých a nemorálních preventivních metod. Tento pokrok se stává ku podivu zrovna ve sféře sexuální, kde se proti katolíkům nejvíce brojí, že lpí na zastaralých názorech! Byl jsem první, kdo upozornil na velký význam nových objevů pro zdraví dorostu. Zná-li manželé dny, kdy je možné oplodnění, mohou se vystříhati všech věcí, které škodlivě působí na nový život, především alkoholu. K velké mé radosti pojal nyní i Smulders tuto myšlenku do nového vydání své knihy, kde ji vypracoval ještě důkladněji.

Nemohu dosti zdůrazniti, že nestačí povrchná znalost metody, nýbrž že je nezbytná důkladná znalost celé metody a též důkladná znalost individuality ženy a svédomitě dodržování opatrně vypočítaných dní — potom se metoda nemine úspěchem.